

2483

Ե. Պ. ՊՈԼԵՆՅ ԳՐԱՏԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԴԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՏՈՐՐԱԿԱՆ ԿԱՄ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԲՆԹԱՅՔ

- 77 ԿԱՆՈՆ
204 ՀՐԱՀԱՆԴ
24 ԲՆԹԵՐՅՈՒՄ
47 ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ
25 ՊԱՏԿԵՐ

491.99-5

Գ-14

Ե. ՊՈԼԵՆՅ

ՎԳՐՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

1911

2010

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Պ. ՊԱՆԵՆՅ ԳՐԱՏԱՆ

191-99-5 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

9-14

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԴԻ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԿԱՄ ՆՈՒՆԱԿԱՆ ԸՆԹԱՅԻ

- 77 ԿԱՆՈՆ
204 ՀՐԱՀԱՆԳ
24 ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ
47 ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ
25 ՊԱՏԿԵՐ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱՆԵՆՅ
1911

ՈՒՍՈՒՑԻԶՆԵՐՈՒՆ

Մեր Արդի Հայերէնի Քերականութեանց
Տարրական դասընթացի յաճուկ գիրքը Տար-
րական կամ Նախնական դասարաններու հա-
մար քիչ մը ընդարձակ նկատուած ըլլալով,
հարկ համարեցինք նոր խմբագրութեամբ
պատրաստել ներկայ համայնոս գիրքը որ իր
դիւրուսոյց ընթացքով եւ ծաւալով կը յու-
սանք թէ պիտի համաձայնի նախնական դա-
սարաններու տարողութեան:

40255-աւ.

24353-61

12 0 02

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՏԱՌԵՐԸ

Գլխագիր

Ա Բ Գ Դ Ե Զ Է Ը Թ Ժ Ի Լ Խ Ծ Կ Ն Ձ Ղ

Ճ Մ Յ Ն Շ Ո Չ Պ Ջ Ռ Ս Վ Տ Ր Յ

Ի Փ Ք Օ Ֆ

Բոլորգիր

Ս Ր Գ Դ Ե Ղ Է Ը Թ Ժ Ի Լ Խ Ծ Կ Ն Ձ Ղ

Ճ Մ Յ Ն Շ Ո Չ Պ Ջ Ռ Ս Վ Տ Ր Յ

Ի Փ Ք Օ Ֆ

Շեղագիր

Ս Ր Գ Դ Ե Ղ Է Ը Թ Ժ Ի Լ Խ Ծ Կ Ն Ձ Ղ

Ճ Մ Յ Ն Շ Ո Չ Պ Ջ Ռ Ս Վ Տ Ր Յ

Ի Փ Ք Օ Ֆ

ԴԱՍ. — ԼԵԶՈՒՆ ՏԱՐԲԵՐԸ

1.—Բոլոր մարդիկ միեւնոյն լեզուն չեն խօսիր. աւելի ազգ իրեն յատուկ լեզուն ունի:

2.—Հայերը կը խօսին հայերէն որ իրենց մայրենի լեզուն է:

3.—Հայ լեզուի Բերականոթիւնը կը սորվեցնէ հայերէնը անսխալ խօսիլ և գրել:

4.—Գրելու և խօսելու համար կը դործածուին բառեր. այսպէս՝ երբոր ըսենք «գարուն եկա», կը դործածենք երկու բառ. գարուն և եկա:

5.—Բառերը կը կազմուին ձայներէ. այսպէս՝ գարուն բառը կազմուած է հինգ ձայներէ, գ-ա-ր-ու-ն:

6.—Մէկ կամ աւելի ձայներ երբոր մէկ հնչումով կ'արտասանուին, վանկ կը կազմեն. այսպէս՝ ձի մէկ վանկ է. դա-րակ երկու վանկ է, ա-դա-ջանք երեք վանկ է:

7.—Ձայները գրելու նշանները կը կոչուին սառ կամ գիր:

Հարցարան.—Բոլոր մարդիկ միեւնոյն լեզուն կը խօսին.— Հայերը ի՞նչ լեզու կը խօսին.— Հայ լեզուի բերականոթիւնը ի՞նչ կը սորվեցնէ.— Խօսելու եւ գրելու համար ի՞նչն՞ք երբոր դործածուին. օրինակով բացատրէ.— Ի՞նչ է վանկը. օրինակներով բացատրէ.— Ի՞նչ է տառ կամ գիրը:

Հրահանգ 1.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ բառերը, իւրաքանչիւրին առջեւ զրելով թէ քանի՞ ձայնէ բաղկացած է:

Վարդ, սիւն, գուն, ջնորհ, հրեշտակ, գրասեղան, պայտ, հնոց, մեծադ, պարանոց, արիւն, սուրհանդակ, գիտութիւն, հիացում, հայ, հաւաքածոյ, յանդիմանութիւն, հսկայ, զուարթ, արեւելք, հաշիւ, նշանաւոր, յոյս:

Օրինակ. — Վարդ, 4 ձայն. — սիւն, 3 ձայն. — հսկայ, 4 ձայն եւն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԲԱՐԻ ԱՇԱԿԵՐՏԸ

Վա՛ր բամ ևօ թը տա րե կան է: Շատ լաւ կըրնայ խօսիլ: Աւելի օր դպրոց կ'երթայ: Արդէն իսկ գիտէ կարդալ իր ընթերցարանին սիրուն պատմութիւնն ուր: Գիրքդ րե լու ալ ս կը սառ: Վա՛ր բամ ս տու գիւ բարի աշակերտ մըն է: Դպրոցին և դասերուն տուած է իր բոլոր ուշադրութիւնը: Իր դաս տի ա բակն ու ծնող քը գոհ են իր մէջ:

Խօսակցութիւն.—Վա՛րբամ քանի՞ տարեկան է. — Տարւան մէջ քանի՞ օր կայ, քանի՞ ամիս, քանի՞ շաբաթ.— Վա՛րբամ խօսիլ գիտե՞ք.— Ամէն օր ուր կ'երթայ.— Վա՛րբամ կարդալ գիտե՞ք.— Ի՞նչ կը կարդայ.— Վա՛րբամ զրել ալ գիտե՞ք.— Գրելու համար ի՞նչ բաներ պէտք են.— Վա՛րբամ ի՞նչպիսի աշակերտ մըն է.— Ի՞նչ բաներու տուած է ուշադրութիւնը.— Որո՞քք գոհ են իրմէ:

Հրահանգ 2.—Կարդացէ՛ք վերի հատուածը՝ վանկերու բաժանումները զգացնելով. յետոյ զատ զատ ցոյց տուէք պարունակած բառերը:

Հրահանգ 3.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ բառերը.

ՄԷԿ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ

Շուն, յարդ, լու, սեւ, շաւ, հաւ, խանդ, փայտ, մեղր, ծայր: ԵՐԿՈՒ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ

Գնդակ, մամուլ, նամակ, աւագ, կարիճ, բանակ, գազան, գեղարդ, բակոյկ, ժանեակ, աշտան, մշակ:

ԵՐԵՔ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ

Աշտակ, յիշատակ, մանամայ, բարեկամ, ուսուցիչ, ապակի, բանկազին, ծառագայթ, տարակոյս, յաւիտեան, շինութիւն:

Հրահանգ 4. — Վերի բառերը բարձրածայն կարդացէ՛ք, վանկերն իրարմէ անջատաբար արտասանելով:

Օրինակ.—Մա-մուլ, յի-շա-սակ, եւն:

ԴԱՍ.—ՁԱՅՆԱԻՈՐ ԵՒ ԲԱՂԱՁԱՅՆ ՏԱՌԵՐ

8.—Տառերէն մէկ քանիները պարզ ձայներ են և ինքնին կը հոլովուին: Ասոնք են

ա, ե, է, ը, ի, ո, օ:

Այս տառերը ձայնաւոր կը կոչուին:

9.—Շատ մը տառեր առանձին չեն կրնար ձայն տալ, այլ այս ձայնաւորներէն մէկուն միանալու են որպէսզի հնչուին: Ասոնք են

բ, գ, դ, զ, թ, ժ, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, ն, շ, չ, պ, ջ, ու, ս, վ, տ, ր, ց, փ, ք, ֆ:

Այս գիրերն ալ քաղաձայն կը կոչուին:

10.—Յ և չ տառերն ալ գործածութեան պարագային համեմատ երբեմն ձայնաւոր են, երբեմն բաղաձայն: Ասոնք ալ կիս ձայնաւոր կը կոչուին:

Այսպէս՝ յ տառը յոյս բառին մէջ ձայնաւոր, յանգ բառին սկիզբը բաղաձայն է. չ տառը հիւր բառին մէջ ձայնաւոր, քանւոր բառին մէջ բաղաձայն է:

Հարցարան.—Ո՞ր տառերը ինքնին կը հնչուին.—Ասոնք ի՞նչ կը կոչուին.—Ո՞ր տառերը առանձին չեն կրնար հնչուիլ.—Ասոնք ի՞նչ կը կոչուին.—Ո՞ր տառերը կէս ձայնաւոր են. օրինակներ տուր:

Հրահանգ 5.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ բառերը, յետոյ կարգացէ՛ք զանոնք, վանկերն իրարմէ անջատաբար արտասանելով:

ԶՈՐՍ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ

Զիւնաձաղիկ, եպիսկոպոս, եկեղեցի, մասնագիր, շարախաղաց, երեսփոխան, վաւերական, քաղեկեղան, խնամակալ, կանոնաւոր:

ՀԻՆԳ ՎԱՆԿՈՎ ԲԱՌԵՐ

Մասնադարան, աշխարհագրութիւն, քանասիրական, մատուցապիս, անձնագրհոյրիւն, ստուարագնացած:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ԱԶՆԻՒ ԸՆԿԵՐԸ

Յա կո բիկ իմ ըն կերս է: Մեր տու նին քով կը

ը նա կի: Յա ճախ մէկտեղ կը խաղանք: Անցած օր ին ծի խաղալիքներ նուր բեց. երէկ ալ իր շունչա նը փոխ տ ուտա ին ծի: Շ քեղ գիրք մը ու նի ս բուն պատ կերները կը ցուցնէ ին ծի: Երբ դպրոց կը թանք կը բռնէ իմ ձեռքէս, իմ կո ղո վս տանելու կ'օգնէ, և եթէ յար ձա կուժ մը ըլլայ վրասս, դիւ կը պաշտ պանէ:

Խօսակցութիւն.—Ո՞ր է ընկերդ.—Ո՞ւր կը բնակի.—Միասին ի՞նչ կ'ընէք.—Ինչե՞ր տուաւ քեզի անցած օր եւ երէկ.—Ի՞նչ խաղալիքներ գիտէք.—Յակորբիկ ի՞նչ ունի.—Անոր գիրքին մէջ ինչե՞ր կան.—Դպրոց երթալու առեն Յակորբիկ ի՞նչ օգնութիւններ կ'ընէ քեզի.—Յակորբիկ ի՞նչպիսի ընկեր մըն է:

Հրահանգ 6.—Կարդացէ՛ք վերի հատուածը եւ պարունակած բառերուն քանակա՛ն վանկէ բաղկացած ըլլալը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 7.—Հետեւեալ բառերուն ձայնաւոր եւ բաղաձայն տառերը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Բան, գազար, դոշակ, զեմ, քակ, ժխոր, շարան, խորխորաս, ծովակ, կրօն, հրաման, ձող, ձաձալ, մեղի, կան, շողակ, չար, պիսակ, չեմ, ուսան, ստ, վեր, շաշ, ըրիշ, ցան, փափաք:

Հրահանգ 8.—Բերանացի որոշեցէ՛ք թէ հետեւեալ բառերուն մէջ յ եւ չ ձայնաւոր են թէ բաղաձայն:

Դալ, յար, հուր, քաւական, գոյն, գոյական, մեծաշարք, փայտ, ալիւր, հարաւ, յետ, հայ, գարս, հաշի:

Հրահանգ 9.—Հետեւեալ բառերուն սկիզբը մէյմէկ բաղաձայն աւելցնելով նոր բառեր կազմեցէ՛ք ու գրեցէ՛ք:

Աղ, անձ, ակ, եղ, այր, հգ, ետ, իր, ով, որդ, օղ, ոյժ, արօ:

ԴԱՍ.—ԽՕՍԲ ԵՒ ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

11.—Որեւէ բառ ինքնին ամբողջ մտածում մը չի կրնար արտայայտել . օրինակ՝

Վարդ բառ մըն է որ կը նշանակէ ամէնուս ծա-
նօթ հոտաւէտ ծաղիկը , բայց երբ վարդին վրայ բան մը
խորհիմ եւ յայտնել ուզեմ , պէտք է որ քանի մը բառեր
քովէ քով դնեմ եւ ըսեմ .

«Ծաղիկներուն մէջ վարդը շատ կը սիրեմ» :

12.—Քանի մը բառեր իրարու քով դնելով ալ դար-
ձեալ խմաստ մը չի յայտնուիր , եթէ բառերն ուղիղ շար-
ուած չեն . օրինակ՝

Եթէ ըսենք «Զորս ունի տարի եղանակ» , ասիկա
խօսք չըլլար , որովհետեւ խմաստ մը չի յայտնւեր , բայց
երբոր բառերուն շարքը չխտկենք եւ ըսենք՝ «Տարին չորս
եղանակ ունի» , այն ատեն խմաստ կուտայ :

13.—Երբոր քանի մը բառեր ուղիղ շարքով իրարու
քով դրուած են ամբողջ մտածում մը յայտնելու համար ,
կը կոչուին խօսք :

Հարցարան.—Մէկ բառով ամբողջ մտածում մը կրնա՞յ ար-
տայայտուիլ.—Օրինակով մը բացատրէ՛.—Բառերն իրարու քով դնե-
լով խմաստ մը չի՞ յայտնուիր . — Ուրեմն ի՞նչպէս կը յայտնուի . —
Օրինակով մը բացատրէ՛.—Ի՞նչ է խօսքը :

Հրահանգ 10.—Հետեւեալ բաղաձայններուն մէջտեղը մէյմէկ
ծայնաւոր դնելով բառեր կազմեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք :

Գ—գ, ս—ն, գ—ր, լ—ր, խ—ս, ծ—ն, հ—ւ, ձ—գ, փ—ր,
ւ—ս, ն—ր, շ—դ, ց—դ, չ—ր :

Հրահանգ 11.—Հետեւեալներուն սկիզբի բաղաձայնները փո-
խելով նոր բառեր կազմեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք :

Փող, փամպ, հայր, լուր, ֆուն, մարախ, քոյր, լայն, շիսակ :

Օրինակ.—Փող՝ հող, եւն :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ԹԷՆԻ ՊԶՏԻՒՆ

Ես ծնողքիս ինչ ընել կրնայի ,
Դեռ շատ պզտիկ եմ , ո՛հ , դեռ շատ պզտիկ . . .

Բայց ահա թէ ի՞նչ կ'ընէ իմ սրտիկ .

—Պիտի սիրեմ յոյժ մայրիկն իմ բարի ,
Կրնամ զինք սիրել թէեւ եմ պզտիկ :

Ու դեռ աւելի ի՞նչ կրնայի ես ,

—Սա թէ դպրոցին մէջ ուր եմ այժմիկ

Ըլլալ հնազանդ , խելօք , հանդարտիկ

Ու միշտ ուշադիր դասերուս : Այսպէս

Կրնամ ես ըլլալ , թէեւ եմ պզտիկ :

Լ. ՌԱԳԻԶՊՈՐ

Հրահանգ 12.—Հետեւեալ նշանակուածները տուող բառեր
գտնելով՝ ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի

Այն որուն ալիք չի տեսնուիր , որուն ականջը չի լսուիր , որ քնաւ
չի կրնար խօսիլ , որուն մէկ ոտքը կտրուած է , որուն ծնողքը մեռած է ,
որուն գլուխը մազ չկայ , որուն կոնակը դուրս ցցուած է , որուն հա-
ւակը շատ կտրուած է , որուն ամուսինը մեռած է :

Հրահանգ 13.—Հետեւեալ բառերէն յարմարաւորներով լրա-
ցուցէ՛ք վարի խօսքերը :

Դարբինը , ժամագործը , սպաղիչը , կոշիկատը , ջուրհանը , բը-
րուսը , դերձակը , փայտահասը , բեռնակիրը :

. . . կոշիկ կը կտրէ : — . . . ժամացոյց կը շինէ : — . . .
կոշիկներ կը դարձնէ : — . . . գիրք կը սպէ : — . . . հագուստ կը
փայտէ : — . . . բեռ կը կտրէ : — . . . փայտ կը կտրէ : — . . . հողի
ամաններ կը շինէ : — . . . կերպար կը գործէ :]

Հրահանգ 14.—Օրինակեցէ՛ք նետազայ բառերը՝ վանկերը
գտնելով իրարմէ օրինակին պէս :

Գլուխ , ալիք , խել , բերան , կզակ , աչք , ծոծրակ , ականջ , բա-
զուկ , ուս , մեղք , ստամոքս , որովայն , սրունք , ազդր , ամուր , ոտք :

Օրինակ.—Գլուխ , եւն :

ԳԱՍ.—ԽՕՍՔԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

- 14.—**Խօսքը** կրնայ ըլլալ բերանացի եւ գրաւոր։
- 15.—Բառ մը կամ խօսք մը գրելու ատեն պէտք է ուշադիր ըլլալ որ սխալ չգրուի։ օրինակ՝
Քիրիւր քասը չի լիղցալ
Այս խօսքը սխալ գրուած է. ուղիղն է հետեւեալը.
Գրիգոր դասը չգիցաւ։
- 16.—Բառերն ու խօսքերը ուղիղ գրելու կանոնին կ'ըսուի ուղղագրութիւն։
- 17.—Գրաւոր խօսքի մէջ կանոն է բառերը մէյմէկ քիչ իրարմէ հեռու գրել որպէսզի իրարու չխառնուին։
- 18.—**Խօսք** մը գրելու սկսած ատեն առաջին գիրը պէտք է գլխադիր գրել։
- 19.—Երբոր խօսքը վերջանայ, վրայէ վրայ սապէս (:) երկու կէտ կը գրուի որ կը կոչուի վերջակէս. օրինակ՝
Թշուառ կ'ըլլայ այն մարդը որ չաշխատիր։

Հարցարան.—**Խօսքը** քանի տեսակ է.—Բառ կամ խօսք մը գրելու ատեն ի՞նչ բանի պէտք է ուշադիր ըլլալ. — Ի՞նչ է ուղղագրութիւնը.—Գրաւոր խօսքի մէջ բառերը ինչպէ՞ս պէտք է գրել.—**Խօսքի** մը առաջին գիրն ինչպէ՞ս կը գրուի.—Երբոր խօսքը վերջանայ ի՞նչ նշան կը գրուի։ Գրել, ա'բողջ խօսք մը։

Հրահանգ 15.—Հետեւեալ խօսքերն ուղիղ շարքի վերածելով գրեցէ՛ք, գնելով նաեւ գլխադիրն ու վերջակէտները։

քոյսերուն օգտար սննդիւն է
շաւ կան միջ սնտախն ծառն
փուշ վարդը ունի
եւ աղի չուր ծովուն
սղան խեղցի կը սիրուի ծնողիկն իր
եւ եւ սխալ աշար

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ԱՇԽԱՏԱՌԻԹԻՒՆԸ

Աշխարհի մէջ ամէն ոք կ'աշխատուի։ Նայեցէ՛ք ձեր չորս դին. ա՜նա՛ երկրագործը կը հերկէ հողը, եզերը կը քաշեն արօրը, հովիւը կ'արածէ ոչխարները, շունը կը հսկէ հօտին վրայ, մեղուն հիւթ կը քաղէ ծաղիկներէն, հանքագործները կը փորեն գետինը, նաւաստիները կը սուրան ծովուն վրայ, հացագործը կ'եփէ մեր հացը, գերծակը կը կարէ մեր հագուստը, կօշիկարները կը կարեն մեր կօշիկները, որմնաղկրներն ու հիւանները կը չինեն մեր սուները, ուսուցիչները ձեզի դաս կուտան։ Դո՛ւք ալ աշխատեցէ՛ք, տղա՛ք, աշխատութիւնը աշխարհի օրէնքն է։

Խօսակցութիւն.—Աշխարհի մէջ ամէն ոք ի՞նչ կ'ընէ.—Երկրագործը ի՞նչ կ'ընէ.—Եզերը, հովիւը, շո՛ւնը, մեղո՞ւն, հանքագործը, նաւաստիները, հացագործը, դերձակը, կօշիկաւորը, որմնաղկրներն ու հիւանները, ուսուցիչները . . . : Դուք ալ ի՞նչ պարտիք ընել.—Աշխատութիւնը ի՞նչ է։

Հրահանգ 16.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ խօսքերն իրարմէ զատեցէ՛ք ուղղադասաց գիծերով։

Հրահանգ 17.—Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը։

Հրահանգ 18.—Օրինակին պէս խօսքեր կազմելով գրեցէ՛ք, խորհելով հետեւեալ բառերուն վրայ։

Շերտ եւ մնասա, մեղու եւ մեղր, հաւ եւ հաւկիթ, սարդ եւ ուսպա, կով եւ կար, որբասունկ եւ խաղոյ։

Օրինակ.—Շերտը մնասա կ'արձայրի։

Հրահանգ 19.—Դարձեալ խօսքեր կազմեցէ՛ք, խորհելով հետեւեալ բառերուն վրայ։

Արեգակ, կրակ, պարսկ, շուկայ, դեղձ, մասիս, պայուսակ։

Օրինակ.—Արեգակը ծագեցաւ. շուկային քաղաք գնեցի, եւն։

ԴԱՍ.—ԱՆՈՒՆ ԿԱՍ ԳՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԾԱԿԱՆ

20.—Խօսքը կազմող բառերը տեսակ տեսակ են և քերականութեան մէջ զատ զատ անուններով կ'որոշուին:

21.—Անձի, կենդանիի, բոյսի և իրերու անունները կը կոչուին անուն կամ գոյական. օրինակ՝

Վարդան, մայր անձի անուն են և գոյական են	
Զի, մրցիւն կենդանիի	» » » » »
Սոխ, ցորեն բոյսի	» » » » »
Արոտ, բան իրի	» » » » »

22.—Երբոր անձի մը, կենդանիի մը կամ իրի մը ինչպէս ըլլալը հասկցնել ուզենք, անոր անունին քով կը գնենք ուրիշ տեսակ բառ մը որ կը կոչուի ածական. օր.

Ծոյլ տղայ, ինչպիսի տղայ	— ծոյլ
Զար կատու	» կատու — չար
Կարմիր վարդ	» վարդ — կարմիր
Անոյշ կաթ	» կաթ — անոյշ

Այստեղ ծոյլ, չար, կարմիր, անոյշ բառերն ածական են, որովհետեւ իրենց քովի գոյականներուն ինչպէս ըլլալը կը հասկցնեն:

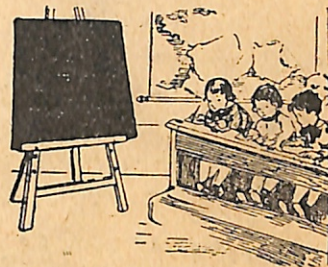
Հարցարան.—Խօսքը կազմող բառերը մէկ տեսակ են թէ շատ.—Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի անուն կամ գոյական. օրինակներ տո՛ւր.—Գոյականին ինչպէս ըլլալը հասկցնելու համար ի՞նչ բառ կը դնենք քովը. օրինակներ տո՛ւր ածականի:

Հրահանգ 20.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ անունները, կէտներուն տեղ աւելցնելով թէ ինչի՞ անուններ են անոնք:

Հայր, մայր, փոքր, կոյս, մամլ, աղիկ, մամ, պապ, հօտափոքր, մօտափոքր, փետի, հօտեղափոքր, փետրոյի, կոյսօրոյի, գաւաի, բոռ անուններ են:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ.—ՄԵՐ ԴԱՍԱՍՐԱՆԸ

Մեր դասարանին մէջ կան նստարաններ և սեղաններ աշակերտներուն համար, գրասեղան մը և արտո մը՝ ուսուցչին համար, երկու սեւ սախակներ՝ վարժութիւններու յատուկ, և բարձր դարակ մը որ շատ գիրքեր կը պարունակէ: Կան նաեւ պատերուն վրայ կախուած զարեանքներ և մեծ պատկերներ որոնցմէ մին կը ներկայացոյնէ ձերմակ ոչխարներու հօտ մը գետակին եզերքը՝ ջուր խմելու վրայ, երիտասարդ հովիւրը հոն ծառի մը տակ նստած, շունն ալ քովիկը:

Խօսակցութիւն.—Ըսէ՛ք, ի՞նչ կարասիներ կը տեսնէք ձեր դասարանին մէջ.—Ի՞նչ բանի կը ծառայեն անոնք. — Պատերուն վրայ ինչե՞ր կը տեսնէք:

Հրահանգ 21.—Բերանացի որոշեցէ՛ք վերի հատուածին շեղագիր բառերուն գոյական կամ ածական ըլլալը:

Հրահանգ 22.—Ուսուցչին ձեռնարկութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր նոյն հատուածէն:

Հրահանգ 23.—Գրեցէ՛ք հետեւեալ անունները, կէտերուն տեղ աւելցնելով թէ ինչի՞ անուններ են անոնք:

Զի, եշ, ջորի, ուշ, արշ, արեւ, առիւծ անուններ են:
Սոխ, սխտր, դդում, շոգաւ, յոյկ, պրաս անուններ են:
Արոտ, սեղան, դարակ, հայկի, բազմոց անուններ են:

Հրահանգ 24.—Ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի

Այն անձը որ հիւսնդ կը բռնէ, որ նաւ կը փարէ, որ շիկեր կը կատուցանէ, որ կառք կը փարէ, որ ձուկ կ'որսայ, որ հաց կը ծախէ:

Այն կենդանին որ բուրդ կուտայ, որ արօր կը փաշէ, որ մուկ կը բռնէ, որ ոչխարներ կը գիշատէ, որ գիշերները կը խօսի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՍԻՐԱԾՆԵՆԵՐՍ

Կը սիրեմ մայրիկն անուշ, խեղացի
Որ կուտայ խնձի համբոյրներ հազար,
Եւ որ ա՛յնքան շուտ կը ներէ խնձի
Ամէն անգամ որ ըլլամ քիչ մը չար:

Կը սիրեմ հայրիկն որ միշտ կ'աշխատի
Շահելու համար մեր հացն ու պարէն,
Եւ որ խոնջէնքն իր մուցած՝ կը ժպտի
Նոր բարենիշ մը երբ յանձնեմ իրեն:

Կը սիրեմ նաեւ իմ բարի մեծ մայր
Որ գիտէ սիրուն հէքեաթներ առատ,
Ինչպէս նաեւ իմ ագնիւ մեծ եղբայր
Որ իմ դասերուս միշտ կուտայ խրատ:

Լ. ԴԻՌԴՆԵՐ

Հրահանգ 25.—Ըսէ՛ք Թէ ի՞նչ կը կոչուի

Այն բոյսը որոնք մտնած կը շինեն, որով ալիւր կը պատրաստեն, որոնք շաքար կը հանեն, գոր կը ծխեն, որ ափսոս կ'աւտարդ:

Այն առարկան որով հաց կը կտրեն, որով երկար կը ծեծեն, որով բան մը կը կշռեն, որով սպոր կ'ուտեն, որուն մէջ գիւնի կը լցնեն, որով կար կը կտրեն:

Հրահանգ 26.—Հետեւեալ բառերը օրինակեցէ՛ք, ստորագծելով ածականները:

Բարակ գրիչ, աղփոս հագուստ, խելոք տղայ, սիրելի մայր, լայն ձամբայ, կակուղ բարձ, պարստ կով, բարի Աստուած, յաւառ եշ, գեղեցիկ տուն, կապոյտ երկինք, ապուշ աշակերտ, մտնելի Յուդա, Սոդոմոն իմաստուն:

Հրահանգ 27.—Վերի գոյականն-ածականներով խօսքեր կազմեցէ՛ք օրինակին պէս:

Օրինակ.—Գրիչը բարակ է, եւն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ՁԻՆ ԵՒ ԷՇԷ

Ձին և էշը բեռցուած՝ միասին ճամբայ կ'երթային: Իշուն բեռը ծանր էր, յոգնեցաւ և դժուարաւ կը քալէր: Անիկա դիմեց իր ընկերոջ՝ ձիուն և ըսաւ. «Ձի՛ եղբայր, քիչ մը օգնէ՛ ինձի, բեռս ծանր է, չեմ կրնար տեղը հասցնել»: Ձին չուզեց օգնել: Դիւ վերջ էշը յոգնութենէն զեափն ինկաւ և սատկեցաւ: Տէրը իշուն բեռը և մորթը բեռցուց ձիուն վրայ:—«Վա՛յ ինձի, մըտածեց ձին, չուզեցի քիչ մը օգնել իշուն, հիմա թէ՛ ամբողջ բեռը, թէ՛ անոր կաշին պիտի տանիմ»:

Խօսակցութիւն.— Ձին եւ էշը ո՛ւր կ'երթային. — Բեռ ունէի՞ր. — Իշուն բեռը ի՞նչպէս էր. — էշը ի՞նչ եղաւ. — էշը որո՞ւ դիմեց եւ ի՞նչ ըսաւ. — Ձին օգնե՞ց իշուն. — Ի՞նչ պատահեցաւ իշուն. — Տէրը ի՞նչ ըրաւ իշուն բեռը եւ մորթը. — Ձին ի՞նչ մտածեց. — Ամէն մարդ պարտական է օգնել իր ընկերին. — Ինչո՞ւ համար:

Հրահանգ 28.—Հետեւեալ անունները յաջորդով ածականներուն քով դրէ՛ք, յարմարութեան համեմատ:

Դոյականներ.—Անտառ, արեւ, նարինջ, շու, երախայ, դաշոյն, տեղ, խմոր, հով, աղաման:

Ածականներ.—Պայծառ, բարձր, սուր, փայլուն, կանաչ, սաւսիկ, ընդարձակ, կակուղ, կոր, փոքրիկ:

Հրահանգ 29.—Հետեւեալ անձի անուններով լրացուցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք վարի խօսքերը:

Զօրապետ, երկաքարծր, հիւսնը, ֆահաւան, զինագործը:

. . . տուն կը շինէ. — . . . զինուորներուն կը հրամայէ. —

. . . պատարագ կ'ընէ. — . . . գեղ կը շինէ. — . . . երկար կը ծեծէ:

Հրահանգ 30.—Հետեւեալ կենդանի անուններով լրացուցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք վարի խօսքերը:

Սարդը, էշը, ձիւն, տղակը, մեղիւնը, պիծակը, բուն:

. . . կը դաշայի. — . . . կը խայրէ. — . . . կը զուայ. —

. . . մտնէ կ'որսայ. — . . . գիշերային թռչուն է. — . . . պարեմ կ'աւարտէ. — . . . կտփ կը ֆաշէ:

ԴԱՍ.—ՅԱՏՈՒԿ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆ

23.—Հասարակ կը կոչուին այն անունները որոնք միեւնոյն տեսակէ ամէն անձի, կենդանիի, բոյսի և իրի կրնան տրուիլ. օրինակ՝

Մարդ, հայ, ձի, ծաղիկ, գիրք

Ասոնք հասարակ անուն են զի ամէն մարդու՝ մարդ, ամէն հայու՝ հայ, ամէն ձիու՝ ձի, ամէն ծաղիկի՝ ծաղիկ և ամէն գիրքի՝ գիրք կրնանք ըսել:

24.—Յնտուկ կը կոչուին այն անունները որոնք մասնաւոր անձերու կամ իրերու կը տրուին իրենց նըմաններէն որոշելու համար զանոնք. օրինակ՝

Դաւիթ, Կարին, Եփրատ

Ասոնք յատուկ անուն են, որովհետեւ չառ անձերու, քաղաքներու, գետերու մէջէն կ'որոշեն Դաւիթ կոչուած անձը, Կարին կոչուած քաղաքը, Եփրատ կոչուած գետը, զի ամէն անձի Դաւիթ, ամէն քաղաքի Կարին, ամէն գետի Եփրատ չի կրնար ըսուիլ:

25.—Յատուկ անուններուն առաջին գիրը գլխաւոր կը դրուի:

Հարցարան.—Որո՞նց կ'ըսուի հասարակ անուն. օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ. —Որո՞նց կ'ըսուի յատուկ անուն. օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ. —Ուրեմն անունը քանի՞ տեսակ է. — Յատուկ անուններուն առաջին գիրը ի՞նչպէս կը գրուի:

Հրահանգ 31. — Հետեւեալ հասարակ անունները անձի՞, կենդանիի՞ թէ իրի անուններ են. որոշեցէ՛ք բերանացի օրինակին պէս:

Գոռ, զինուոր, կարաս, հովիւ, նաւասի, ծիծեռնակ, շոգենաւ, ֆարդիկ, աշարակ, դուռ, ջահ, ուսրէ, քաղաւոր, ուսիկան, խուկ, վագր, բժիշկ, մամուլ, տուփ, հովակոյ, ջրհանկիր, աւել, աւերածու, ճենս, պաշտակ:

Օրինակ.—Գոռ, հասարակ անուն կենդանիի:

Զինուոր, հասարակ անուն անձի, եւն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ԻՄ ԸՆՏԱՆԻՐՍ

Ես ունիմ հայր, մայր, եղբայր մը և երկու քոյրեր: Ունիմ նաեւ մեծ հայր և մեծ մայր: Եղբայրս

Դէորդը հայրիկիս հետ կ'աշխատի գործարանին մէջ. մայրիկս ալ տունին գործերը կը հոգայ, ճերմակեղէնները կը լւայ, կ'արդուէ, մեր ճաշերը կը պատրաստէ: Քոյրս Յուլիանէն մայրի-

կիս կ'օգնէ: Մեր տունը բերա է: Ես նարեկեան դպրոցը կ'երթամ պղտիկ քրոջս Մարիին հետ:

Խօսակցութիւն.—Որո՞նք են ձեր ընտանիքին անդամները. —Ըսէ՛ք անոնց անունները. — Ի՞նչ է ձեր ընտանիքին անունը. — Մեծ հայր կամ մեծ մայր ալ ունի՞ք. — Ի՞նչ կ'ընէ ձեր հայրը. — Ի՞նչ կ'ընէ ձեր մայրը. — Ի՞նչ կ'ընեն ձեր եղբայրներն ու քոյրերը. — Ո՞ր կը բնակիր. — Ի՞նչ պատրքեր ունիք ձեր ծնողքին հանդէպ:

Հրահանգ 32.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով յատուկ անունները:

Հրահանգ 33.—Հետեւեալ յատուկ անունները անձի՞, երկիւրի՞, քաղաքի՞, գետի՞ թէ լեռան անուններ են, որոշեցէ՛ք բերանացի օրինակին պէս:

Յիսուս, Դերմանիս, Մասիս, Մոյսիս, Դանուր, Վան, Ամասիս, Վանագն, Ողիւսոս, Թուրքիս, Այիս, Յրանսա, Լիբանան:

Օրինակ.—Յիսուս, յատուկ անուն անձի:

Դերմանիս, յատուկ անուն երկիրի, եւն:

Հրահանգ 34.—Դրեցէ՛ք թէ ո՛ր կը գտնուին հետեւեալ առարկաները:

Մահմալար, արուր, սեղան, դարակ, հայեղիմ, ջերմոց:

Դգալ, պատասխանալ, դանակ, կարաս, պեմալ, գաւար:

Գրիչ, գրակալ, կարամար, մահիւր, սեղան, գիրք:

Հրահանգ 35.—Այս վերի անունները յատուկ են թէ հասարակ. որոշեցէ՛ք բերանացի:

ԴԱՍ.—ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՅՈՒՐ

26.—Խօսքին մէջ գոյականներն խմաստը ճշդելու եւ որոշելու կը ծառայեն ս, դ, և կամ ը գիրերը որոնք անունին ծայրը կը կցուին. օրինակ՝

Գիրք, գօտի, անորոշ խմաստ ունին,
Գիրքս, գօտիս կը նշանակեն իմ գիրքս, իմ գօտիս,
Գիրքդ, գօտիդ » » քու գիրքդ, քու գօտիդ,
Գիրքը, գօտին » » այն կամ անոր գիրքը, գօտին:

27.—Այս ս, դ, և կամ ը գիրերը կը կոչուին յօդ:

28.—Ձայնաւոր տառով վերջացող բառերու կը կցուի և յօդը, իսկ բաղաձայնով վերջացողներու՝ ը յօդը. օրինակ՝ Ոսարէ, ոսրէն, դանակ, դանակը:

Հարցարան.—Ո՛ր գիրերը անունին ծայրը կը կցուին եւ ինչո՞ւ համար. օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ՛. — Այս գիրերը ի՞նչ կը կոչուին.— Ձայնաւորով վերջացող բառերու ո՞ր յօդը կը կցուի, բաղաձայնով վերջացողներու ո՞ր յօդը. օրինակներ տո՛ւր:

Հրահանգ 35.—Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէ՛ր յարմար յառուկ անուններով եւ գրեցէ՛ր:

Մեր բաղաժին անունը . . . է.—Մեր քաղին անունը . . . է.
—Մեր պարտքը կը կոչուի . . . յարժարան.—Մեր եկեղեցին կը կոչուի . . . —Մեր բանակային անունն է . . . —Մեր ուսուցչին անունն է . . . —Մեր հայրենիքը կը կոչուի . . . :

Հրահանգ 37.—Հետեւեալ գոյականներէն յատուկ եւ հասարակ անունները որոշելով՝ գատ գատ սխնականներու մէջ գրեցէ՛ր:

Իրիս, պարս, Մարմար, Պէտրոս, քուրակ, անկողին, եղդուկիս, խոյ, Հնդկաստան, Պափոս, կիւր, անիւ, կաղին, քի, Արարիս, ձնի, տիւրքոս, Նոյեմի, Էջմիածին, Արշակունի, սաճար, դիակ, Խորհուն, Արարիս, հնչակ, օդապարիկ, Ասիա:

Հրահանգ 38.—Վերի անուններուն պէտքին համեմատ ը կամ և յօդերը կցելով բերանացի կարգացէ՛ր օրինակին պէս:

Օրինակ.—Իրիսը, պարսը, Մարմարան, եւն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՓՈԳՐԻԿ ԱՊՈՒՇԸ

«Ես չեմ վախաքիւր վարժարան
երթալ,
Կ'ըսէր Տիգրանիկ ձեւով մը խեղ,
սոնք.
«Շատ ձանձրալի են զըրեն ու
կարգալ
«Պղտիկ քուրիկըս թո՛ղ սորվի
ատունք»:

«Օ՛ն խարաղանքս, չաչէ՛, դարկ, ու դո՛ւն
«Փոքրիկ ձիս, յառա՛ջ, արչաւէ՛ վեր վար,
«Կեցցեն զբօսանք, խաղ ու ցնծութիւն,
«Ես կ'ուզեմ ըլլալ շքեղ զօրաւար»:

Բայց բեմ ձեզի թէ վերջն ի՛նչ եղաւ.
Փոքրիկ ժրաջան քոյրը՝ ոչ շատ ուշ
Սորվեցաւ կարգալ, գրեկ, հաշուի լաւ,
Մինչ Տիգրան դարձաւ պղտիկ մի ապուշ:

Հրահանգ 39.—Հետեւեալ խօսքերը գրեցէ՛ր, ստորագծելով յօդ ունեցող գոյականները:

Հայրս ու մայրս շատ կը սիրեն զիս. — Այս աղջիկը **հայր, մայր** չունի.—Մարդկային **կեանքը** կարճ է.—Չաւեն կարճ **կեանք** ունեցաւ.—**Գրիչը** ինծի տու.—Ես **գրիչ** չունիմ.—Այս վարդը **կարմիր** է.—ձեռնակ **վարդ** ալ կայ.—Մեր **այգին** ընդարձակ է.—**Տեսքալս տետրակիդ** հետ փոխեմք.—Ես **տետրակիդ** փոխեմ:

Հրահանգ 40.—Հետեւեալ գոյական-ածականներով օրինակին պէս խօսքի կազմեցէ՛ր բերանացի:

Կանանց **կաղնի**, հաւասարիւ շուն, բարձր **երկինք**, անուշ **գիւնի**, սեւ **գուրպալ**, ապերախ **կասու**, դժբախ **հայ**:

Օրինակ.—Կաղնի կանանց է, եւն:

Հրահանգ 41.—Յօդեր կցելով ըստ՛ր թէ ի՛նչ են հետեւեալ գոյականները:

Յորեն, գարի, վարսակ, հաճար, կորեկ, շուրիս, ոսպ . . . եւն:

ԴԱՍ.—ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՅԻԻԸ

29.—Խօսքի մը գոյականը իր ձեւին համեմատ կամ միայն մէկ անձի, մէկ իրի իմաստ կուտայ, կամ մէկէ աւելի անձերու և իրերու. օրինակ՝

Վահրամ իր դասը սորվեցաւ,

Վահրամ իր դասերը սորվեցաւ:

Այս խօսքերէն առաջինին մէջ դասը միայն մէկ դասի իմաստ կուտայ, երկրորդին մէջ դասերը մէկէ աւելի դասերու իմաստ կուտայ:

30.—Երբ անուն մը մէկ անձ, մէկ անասուն կամ մէկ իր ցոյց կուտայ, եզակի կը կոչուի. օրինակ՝

Մարդ մը, ոչխար մը, պատուհան մը:

31.—Երբ անուն մը մէկէ աւելի անձեր, անասուններ կամ իրեր կը ցուցնէ, յոգնակի կը կոչուի, օրինակ՝

Մարդեր, ոչխարներ, պատուհաններ:

Հարցարան.—Գոյականը միշտ մէկ անձ կամ իր կը ցուցնէ. օրինակներով լսեցատրէ.—Ի՞նչ է եզակին. օրինակ տո՛ւր.—Ի՞նչ է յոգնակին. օրինակ տո՛ւր:

Հրահանգ 42.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ անունները:

Եզակի.—Փայտ, ածուխ, մուխ, բոց, կրակ, մոխիր, փառարան, փուռ, հնոց, կիծառ, կրակաման:

Յոգնակի.—Փայտեր, ածուխներ, մուխեր, բոցեր, կրակներ, մոխիրներ, փառարաններ, փուռեր, հնոցներ, կիծառներ, կրակամաններ:

Հրահանգ 43.—Բերանացի ըսէ՛ք թէ ի՞նչ տարբերութիւններ կը տեսնէք վերի անուններուն եզակի եւ յոգնակի ձեւերուն մէջ:

Հրահանգ 44.—Վերի անուններուն թէ՛ եզակի թէ՛ յոգնակի ձեւերուն **ս, դ, ը** յօդեր կցեցէ՛ք բերանացի, օրինակին պէս:

Օրինակ.—Փայտ, փայտ, փայտ

Փայտեր, փայտեր, փայտեր:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ԻՄ ՓԱՐՍԻՍ

Կնքահայր տարեգլուխին ինծի պզտիկ փարսիս մը բերաւ իբրեւ կաղանդի նուէր:

Անոր մէջ կայ աղուոր ձի մը որ Գողգո կը կոչուի, կով մը

և իր հորթուկը, երկու ոչխարներ՝ իրենց սիրուն գառնուկներով, և այժ մը իր ուլիկին

հետ: Սեւ շունը որ Մետոր կը

կոչուի իմ փաքիկ հօտս կը պահպանէ: Ես չառ անգամ կը խաղամ իմ փարսիս կենդանիներուն հետ և չառ

կը զուարճանամ:

Խօսակցութիւն.—Ո՞ր ձեզի փարսիս մը նուէր տուաւ.—Ո՛ր ժամանակ նուէր կուտան պզտիկներուն.—Որո՞նք են փարսիսիդ կենդանիները. տո՛ւր անունները.—Ի՞նչ է հորթը, ի՞նչ է գառնուկը, ի՞նչ է ուլիկը.—Ոչխարի կամ այծի խումբերուն ի՞նչ կ'ըսուի.

—Ո՞ր կ'առաջնորդէ հօտերը արածելու.—Շունին պաշտօնը ի՞նչ է.—Մարդոց մօտ կամ տուներու մէջ ապրող կենդանիներուն ի՞նչ կ'ըսուի:

Հրահանգ 45.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ յոգնակի անունները սրոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 46.—Ուսուցչին Թերաքուծեալ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի օրինակէն:

Հրահանգ 47.—Բերանացի ըսէ՛ք թէ հետեւեալ անունները եզակի՞ են թէ յոգնակի:

Սոխակ մը, հաւեր, մկրտ, սանդուխներ, պանարաններ, պաշտակ մը, ձուկեր, կառ, երկվաւրներ, սիւներ, շապեր, գաւազան:

Հրահանգ 48.—Վերի անուններէն յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք:

Օրինակ.—Չուկեր. կզակի՝ ձուկ—սանդուխներ՝ սանդուխ, եւն:

Հրահանգ 49.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, շեղագիր եզակի անունները յոգնակիի վերածելով օրինակին պէս:

Եղբայրս իր գործը լրացուց.—Ո՛ր կ'երբաք, պարուն.—Մենք զիւրը պսեցանք.—Սուր տարի մը տեսց.—Սեղանը վերցուցէք:

Օրինակ.—Եղբայրս իր գործերը լրացուց, եւն:

ԴԱՍ.—ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՇՈՒՈՎԸ

32.—Գոյականը իր տալիք իմաստին համեմատ ուրիշ ձեւեր ալ կ'առնէ. օրինակ՝

Անօթին հաց կ'ուզէ,

Առանց հացի չենք կրնար ապրիլ,

Մարդիկ հացով կը սնանին,

Հացե զտա կերակուր ալ պէտք է:

Այս չորս խօսքերուն մէջ, ինչպէս կ'երևի, միևնոյն հաց անունը հացի, հացով, հացե ձեւերն առած է պարագային համեմատ:

33.—Անունի մը թէ՛ եզակիի, թէ՛ յոգնակիի մէջ այսպիսի ձեւերու փոխուիլը կը կոչուի անունին հոլովումը:

Հարցարան.—Գոյականը ուրիշ ի՞նչ ձեւեր կ'առնէ. օրինակներ տուր եւ բացատրէ.—Ի՞նչ է հոլովումը:

Հրահանգ 50.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, շեղազիւ յոգնակի անունները եզակիի վերածելով:

Տեղք պիսի վարձատրեալ արդարները.—Տեսէ՛ք, Զարուհին ի՞նչ աղտոյ խնձորներ ունի.—Ագառակին մէջ կը գտնուին կովեր, եղբր, այծեր, ոչխարներ, հաւեր, սագեր.—Բարեկամներ, ինձի մէջ ըրի՛ք.—Երբոր գարունը գայ, մանիշակները, սմբուլները, կալաչներն ու վարդերը կը բացուին հետզհետէ:

Օրինակ.—Տեղք պիսի վարձատրեալ արդարը, եւն:

Հրահանգ 51.—Հետեւեալ խօսքերն օրինակեցէ՛ք, ստորագծելով հոլովեալ անունները:

Ամենուրեք օդ կայ.—Առանց օդի չենք կրնար ապրիլ.—Երկիրը օդով շրջապատուած է.—Շոգիւն օդին աւելի քեքեւ է:—

Մենք այսօր կսոյ՛ք հասակ.—Կսոյ՛ք պշտիլ հաճելի է.—Կսոյ՛ք ինձի կոտորեալ.—Կսոյ՛ք կսոյ՛ք ինձի վար ինկաւ:—

Սոխակները կը դաշտադրուին.—Պարտեզը շնորհ կը տփականերով.—Վարդիկն կը հետեւ տփականերուն.— Անկիս չէր բաժնուր տփականերէն:

Հրահանգ 52.—Բերանացի օրոշկեցէ՛ք վերի հրահանգին բոլոր անունները եւ անոնց եզակի կամ յոգնակի բաժնի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՓՈԲՐԻՆ ԳՈՅՐԵՐԸ

Կ'երթան իրարու տըւած ձեռք

ձեռքի,

Զանոնք չեն տեսներ երբեք ա-

ռանձին.

Միշտ նոյն ճամբայէն անոնք

միտան

Կ'երթան իրարու տըւած ձեռք

ձեռքի:

Երկու քոյրեր են փոքրիկ, սի-

րասուն,

Երեցն ըլլայ թէ՛ կրտսերը քնն-

քոյն:

Հաւատարմապէս բարի ու անոյշ

Երկու քոյրեր են փոքրիկ սիրասուն:

Հաց, կըուի կամ քէն չունին բնաւին

Տան մէջ կամ այլուր, ե զըւարթ, անվէ՛ճ

Կը բաժնեն ամէն ինչն իրարու մէջ,

Հաց, կըուի կամ քէն չունին բնաւին:

Վ.Ի.Գ.Գ. ՏԸ ԼԱՐԱՍ

Հրահանգ 53.—Ըսէ՛ք թէ ուր կը գտնուին հետեւեալ առարկաները:

Ծննդայ, իշոց, ցրակայ, աշտանակ, խաչ, աւեսարան, քուրխոյ, խնկաւան, սաղաւարտ, շուրջառ, մոմ, մատուց, շապիկ, նշխար, սկիւն:

Հրահանգ 54.—Վերի անուններէն յարմարաւորներով լրացուցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը:

Բահաման գրուիլ . . . դրաւ եւ կոնակը . . . տուաւ. լուսարար . . . վառեց. դպրոցներ . . . հազան. արհաւիրք . . . շարժելով խնկարկուրիւն ըրաւ. փահման մտոյր . . . բռնած . . . կարդաց:

Հրահանգ 55.—Հետեւեալ անուններով խօսքեր շինեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս:

Խնձորենի, ճանձենի, սալորենի, դեղձի, մարնչենի, բզնի:

Օրինակ.—Խնձորենին խնձոր կուտայ, եւն:

ԴԱՍ.—ՀՈՒՆՎԱՆ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԶԵԻԸ

34.—Անուաններու հոլովման ամէնէն աւելի սովորական ձեւն է հետեւեալը:

	Սգակի	Յոգնակի
Ուղղական } Հայցական }	Վարդ	Վարդեր
Սեռական } Տրական }	Վարդի	Վարդերու
Բացառական } Գործիական }	Վարդէ Վարդով	Վարդերէ Վարդերով
Ուղղական } Հայցական }	Սեղան	Սեղաններ
Սեռական } Տրական }	Սեղանի	Սեղաններու
Բացառական } Գործիական }	Սեղանէ Սեղանով	Սեղաններէ Սեղաններով

Հարցարան.—Անուաններու հոլովման ամէնէն աւելի սովորական ձեւը որն է. հոլովէ՛ «վարդ» եւ «սեղան» գոյականներն իբր օրինակ.—Ուրեմն անունը քանի՞ հոլով ունի:

Հրահանգ 56.—Օրինակեցի՛ք հետեւեալ անունները և կամ և յօղ կցելով անոնց. օրինակին պէս:

Դերձակի ասեղ, դարբինի մուռ, հիւսնի ուրագ, որսորդի հրացան, հովիւի տիկնոջ, տափրիչի անդիլ, ջուրհանի կից, կառասպանի մտաւ, մշակի քան, ձկնորսի ոտական, փայտահատի տապալ, այգեպանի յօսոց:

Օրինակ.—Դերձակին ասեղը:

Հրահանգ 57.—Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած հոլովեալ անունները որոշելով՝ յօղերն եւս ցոյց տուէք բերանացի:

Բաղա՛սն դուռնէն անցաւ.—Գիրքերուն մի՛ դպիր.— Ինչո՞ւ դասեղ կը ձանձրանաս.—Բերանով կուտնեմ, այգիով կը տնկնեմ, ականջներով կը լսեմ, իկրով կը հոտնեմ, մատերով կը շօշափեմ.— Յիշու մատնեցաւ Յուդայի.— Զար ընկերներու հետ մի պսիր.— Գրիչս ծայրը կտրեցաւ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.— ՀԱՍԱԿԱՔԱՂ ԱՂԶԻԿԸ

Անտառապանին աղջիկը՝ Մարգրիտ, ամէն հունձֆի եղանակին հասկաքաղի կ'ելլէ: Անիկա օրն ի բուն մէկիկ մէկիկ կը պատի բոլոր հնձուած արեւը և ուշադրութեամբ կը հաւաքէ գետնէն բոլոր մնացած հասկերը: Փոքրիկ հասկաքաղունին անոնցմով կը կապէ խորձ մը զոր ուրախ գուարթ կը տանի իր մայրիկին: Այդ հասկերէն հանուած ցորենին աղբուրով յետոյ կը պատրաստեն գեղեցիկ ձերմակ քիթ մը զոր ախորժով կ'ուտեն: Մարգրիտ ստուգիւ ժրջան աղջիկ մըն է և չափ կը սիրուի իր ծնողիկէն:

Խօսակցութիւն.—Ո՞վ է Մարգրիտ.—Հունձքի եղանակին ի՞նչ կ'ընէ անիկա.—Ուրե՞ք կը պտտի, ինչե՞ք կը հաւաքէ.—Մարգրիտ որո՞ւ կը տանի իր քաղած հասկերը.—Այդ հասկերէն ի՞նչ կը հանեն.—Աղբուրով ի՞նչ կը շինեն.—Ո՞վ կը հնձէ ցորենի հասկերը.—Ինչո՞վ կը հնձէ.—Ցորենը հասկերէն ի՞նչպէս կը հանեն.—Ինչպէս աղբուր կը վերածեն.—Իկրով ի՞նչպէս հաց կը շինեն:

Հրահանգ 58—Վերի հատուածին շեղագիր անունները օրինակեցի՛ք, իւրաքանչիւրին առջեւ նշանակելով եզակի կամ յոգնակի ըլլալը:

Օրինակ.—Անտառապանին, եզակի.—Արեւը, յոգնակի, եւն:

Հրահանգ 59.—Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի հատուածէն:

Հրահանգ 60.—Օրինակին պէս խօսքեր շինելով ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը դնեն հետեւեալ առարկաներուն մէջ:

Աղաման, դրամապանակ, ցրադարան, կաղամար, ծխաւոյ:

Օրինակ.—Աղամանին մէջ աղ կը դնեն եւն:

ՄՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ԵՐԲՈՐ ՄԱՆՆԻԿ ԵՆՔ

Երբ մանկիկ մըն ենք նոր կ'աժ ոտքի
Գայթեղով ամէն մի քայլափոխի՝

Կը բռնենք դողալէն
Ձեռքը բարի մայրիկին :

Երբ քիչ մը մեծնանք, ծունկերն մեր կ'ընտ
Ա՛լ կ'ուժաւորին. յայնժամ հոս ու հող

Կ'երթանք կայտուէն
Մէկ քովիկէն մայրիկին :

Իսկ երբոր դառնանք չափահաս մեծ մարդ,
Ու քալենք ամուր քայլերով հանդարտ,

Կ'երկարենք վէսօրէն
Մեր բազուկը՝ մայրիկին :

ՕՐ. Հ. Ս. ՊՐԷՍ

Հրահանգ 61.—Դրեցէ՛ք թէ ինչի՞ անուններ են հետեւեալ-
ները:

Ոսկին, ածաքը, պղինձը, անագը, զինգը, երկաքը, շունու-
կին, նիզիքը, առյուր, պողպատը, կապարը . . . անուններ են:
Կաղնին, սօսին, նոսին, բարսին, կաղամախին, եղևիկը, մայ-
րին, քղնին, կնձնին, մրսնին, տապալը, ուռնին, բնին, բնեկնին,
դափնին . . . անուններ են:

Հրահանգ 62.—Վերի անունները յատուկ են թէ հասարակ,
բերանացի ըսէ՛ք :

Հրահանգ 63.—Դրեցէ՛ք թէ ի՛նչ կը կոչուին .

Հայոց նախահայրը, առաջին մարդը, առաջին կինը, դափ-
սին չորս գետերը, Ադամին առաջին որդին, Հայոց առաջին ֆրիսուն-
եայ քաղաքը, Հայաստանի ամենաբարձր լեռը, Թուրքիոյ մայրա-
քաղաքը :

Հրահանգ 64. — Այս անունները յատուկ են թէ հասարակ,
բերանացի ըսէ՛ք :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ՄԱՏԵՐԸ

Օր մը ճկոյթն ըսաւ .— «Մա՛տնեմատ, անօթի եմ,
հաց կ'ուզեմ» .— «Ո՛ւրի՛ք ճարեմ» պատասխանեց մատ-
նեմատը .— «Ատուած կուտայ» պատասխանեց երկար ու
չէնարտ միջնամատը .— «Հապա եթէ չտա՞յ» վրայ բերաւ
ցուցամատը .— «Կը դողնանք» ըսաւ հաստ ու կարճ
բութը :

Ատուած զայս որ լսեց, զարկաւ ու բաժնեց բութ-
մատը միւս եղբայրներէն : Ատոր համար չորսը զատուե-
ցան և բութը մինակ մնացած՝ կը ծառայէ այն միւս
չորս մատներուն :

Խօսակցութիւն.—Օր մը ճկոյթն ի՞նչ ըսաւ մատնեմատին .—
Մատնեմատն ի՞նչ պատասխան տուաւ .— Միջնամատն ի՞նչ ըսաւ .—
Ցուցամատը . . . — Բութը . . . — Ատուած ի՛նչ ըրաւ բութին եւ
ինչո՞ւ համար .— Ի՞նչ եղաւ հետեւանը .— Գողութիւնը ներկի՞ն է .
— Ի՞նչ կ'ըլլայ հետեւանը :

Հրահանգ 65 — Հետեւեալ եզակի անունները յոգնակիի վե-
րածեցէ՛ք եւ զրեցէ՛ք օրինակին պէս :

Դպրոցին դուռը, տնիկն կախարիւր, սուրին պատեանը, շիշին
խիցը, ընկոյզին կեղեւը, գայլին մորթը :

Օրինակ.—Դպրոցներուն դուռները եւն :

Հրահանգ 66.—Յետագայ անունները եզակիի վերածեցէ՛ք
եւ զրեցէ՛ք օրինակին հետեւելով :

Հնոցներուն կրակները, ջրհորներուն ջուրերը, փերակներուն
մեղերը, ծովներուն ձուկերը, ոսկրներուն ծուծերը, ծաղիկներուն
հիւրերը, մարմններուն հոգիները :

Օրինակ.—Հնոցին կրակը եւն :

Հրահանգ 67.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ անունները, իւրա-
քանչիւրին բով դնելով յաջորդ ածականներէն յարմարաւորները :

Գօտի, կոշիկ, փես, փողկապ, շապիկ, բամբակ, տաք, վերա-
րու, պարեգօտ, ճիւղ :

Երկար, նեղ, կարմիր, մեղմ, նոր, հին, լայն, մեծ, սեւ :

Օրինակ.—Երկար գօտի եւն :

ԴԱՍ.—ԴԵՐԱՆՈՒՆ

35.—Խօսքին մէջ երբեմն հարկ կ'ըլլայ միեւնոյն գոյականը քանի մը անգամ յիշել. օրինակ՝

Բաւականը օգտակար բոյս մըն է. բաւականը տաք երկիրներու մէջ կը մշակուի, բաւականը հագուստ կը չինեն:

Այս խօսքերուն մէջ բաւական գոյականը չկըրկնելու համար կրնանք նոյն խօսքը տարբեր կերպով ըսել. օրինակ՝

Բամականը օգտակար բոյս մըն է որ տաք երկիրներու մէջ կը մշակուի և անով հագուստ կը չինեն:

Այստեղ որ, անով բառերը, ինչպէս կ'երևի, բաւական գոյականին տեղ զրուած են չկրկնելու համար:

36.—Այն բառերը որոնք խօսքերու մէջ գոյականին մը տեղ զրուած են, դերանուն կը կոչուին:

Հարցարան.—Խօսքին մէջ միեւնոյն գոյականը չկրկնելու համար ի՞նչ ընել հարկ է. օրինակներ տուր եւ բացատրէ. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըստի դերանուն:

Հրահանգ 68. — Հետեւեալ խօսքերը բաղդատելով իրարու հետ որոշեցէ՛ք թէ ո՞ր բառերը դերանուն են եւ ո՞ր անուններուն տեղ զրուած են:

Արեւը աղբիւրն է բոյսի եւ ջերմութեան. երկրի վրայ կեանքը կախում ունի արեւէն. արեւին շնորհիւ կ'ապրին բոլոր կենդանի կապերն ու բոյսերը. հին ժողովուրդները կը պաշտէին արեւը:

Արեւը աղբիւրն է բոյսի եւ ջերմութեան. երկրի վրայ կեանքը կախում ունի անկէ. անոր շնորհիւ կ'ապրին բոլոր կենդանի կապերն ու բոյսերը. հին ժողովուրդները կը պաշտէին զայն:

Հրահանգ 69.—Գրեցէ՛ք թէ ինչի անուններ են հետեւեալները:

Չուազեղը, խորշիկը, ասորը, եղինձը, հարխան, կարկանդակը, դղմանը, վարդաբիկը . . . անուններ են:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ԲԱՐԻ ԶԱՒԱԿ ՄԷ

Յովհաննէսի մայրը շատ տխուր էր: Անկիւս արցունքէն կարմրած աչքերը կը սրբէր: Յովհաննէս ինք իրեն ըսաւ. «Մայրիկը կ'երեւի թէ կը մտածէ փոքրիկ քոջս վրայ որ հիւանդ է. պարտիմ զինք մխիթարել»: Այն ատեն Յովհաննէս իր դաստէսակը առնելով և զայն մայրիկին ցուցնելով, «Նայէ՛, ըսաւ, երկու բարենիշ ստացայ դպրոցը, գո՛հ ես»: Մայրիկը՝ երջանիկ իր զաւակին բարի սիրտը՝ տեսնելուն, ժպտեցաւ անոր և զանի գրկեց:

Խօսակցութիւն.—Յովհաննէսի մայրն ի՞նչ վիճակ ունէր եւ ի՞նչ կ'ընէր.—Յովհաննէս ինք իրեն ի՞նչ ըսաւ.—Յովհաննէս յետոյ ի՞նչ ըրաւ.—Մայրիկն ի՞նչ ըրաւ Յովհաննէսի.—Ի՞նչ բան կ'ուրախացնէ մեր ծնողքը.—Ի՞նչ բան կը տրտմեցնէ զանոնք:

Հրահանգ 70.—Բերանացի որոշեցէ՛ք թէ վերի հատուածին պարունակած շեղագիր բառերը անո՞ն են թէ դերանուն:

Հրահանգ 71. — Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի հատուածին:

Հրահանգ 72. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, ստորագծելով դերանունները:

Մե՛ղի այն մանուկին որ ծոյլ է, անոր վախճանը գիշ կ'ըլլայ.—Կը ձանցնա՞ս այն մարդը որուն հետ կը պստի.—Ձեռ՝ ձանցնա՞ր զանի.—Զգուշացի՛ք անկէ, ան գիշ մարդ է.—Ի՞նչ եղաւ շունը զոր ունիիր.—Այս տղան բարի է, ատոր հետեւեցիք, միւսը չար է:

Հրահանգ 73.—Գրեցէ՛ք թէ ինչի՞ անուններ են հետեւեալները: Վարդը, շուշանը, ակորը, մանիշակը, յաւիկը, եղինձակը, մարգար, անմուռը, շահրաւը, կակաը, մեծաղիկը . . . անուններ են:

ԴԱՍ.—ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

37.—Մարդ ինք իր վրայ խօսելու ատեն իր անու-
նին տեղ կ'ըսէ եւ. օրինակ՝ եւ ուրախ եմ:

Դիմացի անձին խօսելու ատեն անոր անունին տեղ
կ'ըսէ դուն. օրինակ՝ դուն ուրախ ես:

Ուրիշ անձի մը վրայ խօսելու ատեն անոր անու-
նին տեղ կ'ըսէ ան. օրինակ՝ ան ուրախ է:

Ուրեմն եւ, դուն, ան բառերն ալ դերանունն են:
38.—Այն դերանունները որ անձերու անուններուն
տեղ կը դրուին, կը կոչուին անձնական դերանուն:

39.—Անձնական դերանունները երեք դէմք ունին.

Առաջին դէմքի դերանուններ են եւ, մենք:

Երկրորդ դէմքի դերանուններ են դուն, դուք:

Երրորդ դէմքի դերանուններ են ան, անիկա,
ինք, անոնք, իրենք:

Հարցարան.—Մարդ ինք իր վրայ խօսելու ատեն իր անունին
տեղ ի՞նչ կ'ըսէ.—Դիմացի անձին ի՞նչ կ'ըսէ.—Ուրիշ անձի մը ի՞նչ
կ'ըսէ. օրինակներ տո՛ւր.—Ուրեմն **եւ, դուն, ան** ի՞նչ են.—Ի՞նչ
կը կոչուին անձերու անուններուն տեղ դրուած դերանունները.—
Անձնական դերանունները քանի՞ դէմք ունին.—Որո՞քն են առաջին
դէմքի դերանունները.—Որո՞քն են երկրորդ դէմքիները.—Որո՞քն
են երրորդ դէմքիները:

Հրահանգ 74.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, ստորա-
գծելով անձնական դերանունները:

Եւ երկու մասիս ունիմ, դուն քանի՞ հաս ունիս. — Մենք գիւղ
պիս՝ երբակ, դուք ալ պիս՝ երբա՞ք. — Ան յանցանք գործեց, եւ պատ-
ժուեցայ, դուն ալ գուարճացար.— Մենք առաջին կարգի աշակերտ ենք,
դուք երկրորդ կարգի, անոնք երրորդ կարգի.— Հայրս շատ բարեւ է, ինք
միայն կ'աշխատի եւ կը հոգայ բոլոր ընտանիքը, եւ դու դպրոց կ'երթաս:

Հրահանգ 75.—Վերի հրաւանգին անձնական դերանուննե-
րուն ի՞նչ դէմք ըլլալը որոշեցէ՛ք բերանացի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—Վ.Ա.ԲԻՍՏԱՆՈՒՆԻ ԴՊՈՏԸ

—«Ո՛ւրիշ կուգայ անուշաբոյր

Հոսը զոր չուրջը կը սրբուես,

Ըսէ՛ ինձի, ի՞նչ ես, քո՛յր»,

Հարցուց ծծմորն իր քով ինկած ծղօտի մը:

—«Ես խոտ մըն եմ անչուք տեսքով,

Ըսաւ ծղօտն, այլ քիչ մ'առես

Բընակեցայ վարդին քով»:

Հաւ ընկերն ալ վարդ մ'է տղա՛ք, որմէ կ'օգտուիք,

Թէ լաւ ընկեր ունիք ձեր մօտն ու քովիկ:

Խօսակցութիւն. — Արտի ծծմորին քով ի՞նչ ինկած էր. —
Ծղօտն ի՞նչ կը բուրէր.—Ի՞նչ հարցուց ծծմորը ծղօտին.— Ծղօտն
ի՞նչ պատասխանեց.—Հաւ ընկերն ինչի՞ր կը նմանի. — Ի՞նչ օգուտ
կը բաղէր լաւ ընկերներն ունենալով:

Հրահանգ 76.—Հետեւեալ անունները յարմարութեան համե-
մատ օրինակին պէս իրարու միացուցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք:

Արօր, սուր, աղի, կացիկ, քրահ, հրացան, քնդանօր, կոշիկ,
ժամացոյց:

Երախակալ, նետ, խոփ, քրակ, ներքան, ծորակ, սլաք, սուրբ,
կոք:

Օրինակ.—Արօրին խոփը, եւ:

Հրահանգ 77.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը.

Եւ առողջ եմ

Դուն առողջ ես

Ան առողջ է

Մենք առողջ ենք

Դուք առողջ եք

Անոնք առողջ են:

Հրահանգ 78.—Վերի խօսքերուն պէս վեց ծներով բերա-
նացի ըսէ՛ք հետեւեալ խօսքերը:

Եւ քաջ եմ . . . Եւ մանուկ եմ . . . Եւ գուարդ եմ . . . :

ԴԱՍ.—ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՒՆՎՈՒՄԸ

40.—Դերանուններն ալ անուններուն պէս ունին եղակի և յոգնակի, ինչպէս նաեւ հոլովում:

41.—Անձնական դերանունները կը հոլովուին հետեւեալ կերպով:

Ա. Դ Է Մ Բ

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղղական	Ես	Մենք
Հայցական	Զիս	Մեզ
Սեռական	Իմ	Մեր
Տրական	Ինծի	Մեզի
Բացառական	Ինձմէ	Մեզմէ
Գործիական	Ինձմով	Մեզմով

Բ. Դ Է Մ Բ

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղղական	Դուն	Դուք
Հայցական	Քեզ	Ձեզ
Սեռական	Քու	Ձեր
Տրական	Քեզի	Ձեզի
Բացառական	Քեզմէ	Ձեզմէ
Գործիական	Քեզմով	Ձեզմով

Գ. Դ Է Մ Բ

	Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Ուղղ.	Ինք	Իրենք	Ան, անիկա	Անոնք
Հայց.	Ձիք	Ձիրենք	Ձանի, զանիկա	Ձանոնք
Սեռ.	Իր	Իրենց	Անոր	Անոնց
Տրակ.	Իրեն	Իրենց	Անոր	Անոնց
Բաց.	Իրմէ	Իրենցմէ	Անկէ	Անոնցմէ
Գործ.	Իրմով	Իրենցմով	Անով	Անոնցմով

Հարցարան. — Դերանուններն ալ անուններու պէս թիւ եւ հոլով ունին. — Անձնական դերանունները ինչպէս կը հոլովուին. — Հոլովէ՛ Ես դերանունը. — Հոլովէ՛ դուք դերանունը. — Հոլովէ՛ ինք դերանունը. — Հոլովէ՛ ան, անիկա դերանունը:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ԱՂԶԻԿՆ ՈՒ ԹՈՉՆԻԿՆԸ

— «Եկո՛ւ ինձի, թռչնի՛կ սիրուն,
Տէս վանդակը սա զարդարուն,
Եւ պտուղներն ու ցօղաթուրմ
Ծաղիկները զոր ես առտուն
Քեզի համար քաղեցի»:
— «Ես կ'ապրիմ գոհ ու կ'ուզեմ
միշտ
Թռչիլ լեռ, սար ազատ անվշտ,
Իմ խեղճ բունիկս է լաւագոյն
Քան քու վանդակդ այդ շողշողուն,
Պզտի՛կ աղջիկ խելացի»:

ՏԸ ՎՈՒՍԱ

Խօսակցութիւն. — Ի՞նչ ըսաւ աղջիկը թռչնիկին. — Ի՞նչ կը պատճեն վանդակի մէջ. — Ի՞նչ պատասխանեց թռչնիկը. — Թռչնիկին պատասխանը իրաւայի՞ր էր թէ ոչ:

Հրահանգ 79. — Վերի ոտանաւորին շեղագիր դերանունները ո՞ր անուններուն տեղ դրուած են, որոշեցէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 80. — Յետագայ խօսքերուն պակասները լրացուցէ՛ք պէտք եղած անուններով:

Դրաւիճաւոր . . . կը ծախէ. — Ածխաւիճաւոր . . . կը ծախէ.
— Նստաւիճաւոր . . . կը ծախէ. — Վաճառաւիճաւոր . . . կը ծախէ.
— Մրգաւիճաւոր . . . կը ծախէ. — Հացաւիճաւոր . . . կը ծախէ.
— Հանդերձաւիճաւոր . . . կը ծախէ:

Հրահանգ 81. — Հետեւեալ անունները իրարու բով զրէ՛ք յարմարութեան համեմատ, օրինակին պէս եւ զրեցէ՛ք:

Մզկիթ, աշտարակ, շէն, տուն, անեակ:
Կաւար, գրեթ, ամիս, առաւստի, գազար:

Օրինակ. — Մզկիթի գրեթը, եւն:

Հրահանգ 82. — Հետեւեալ խօսքերուն անձնական դերանունները եւ անոնց թիւերն ու ղէմքերը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Ես սեւայ, դուն սեւար, ան սեւաւ. — Իմ տուն, մեր տունը, իր տունը. — Քեզի կ'ըսեմ, անոնց կ'ըսեմ, ինձի ըսէ՛. — Իրե՛կ առի, մեզմէ՛ առի, անո՛ր տո՛ւ. — Ձիս քո՛ղ տո՛ւ, մեզ մանչայ, զինք մանչայ. — Այս գործը միայն ինձմով, մեզմով չի լրանար:

ՊԱՍ.—ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

42.—Այն ածականները որոնք իրենց քովի գոյականին որակաւորութիւնը կամ աղէկ գէշ մէկ յատկութիւնը կը ցուցնեն, կը կոչուին որակական ածական. օրինակ՝

Սեւ կատու, պարկեշտ աղջիկ, ևն:

Այստեղ սեւ, պարկեշտ ածականները կասու և աղջիկ գոյականներուն որակաւորութիւնն ու յատկութիւնը կը ցուցնեն. հետեւաբար որակական ածական են:

43.—Որակական ածականը գտնելու համար գոյականին վրայ պէտք է ընել ի՛նչպիսի հարցումը. օրինակ՝

Ի՞նչպիսի կատու, — սև:

Ի՞նչպիսի աղջիկ, — պարկեշտ:

Հարցարան.—Ո՞ր ածականներուն կ'ըսուի որակական ածական. օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ՛. — Որակական ածականը գրեթէ յետոյ համար ի՛նչ հարցում պէտք է ընել. օրինակներով բացատրէ:

Հրահանգ 83. — Օրինակեցէ՛ր հետեւեալ որակական ածականները, իւրաքանչիւրին առջեւ գրելով աղէկ թէ գէշ յատկութիւն ցուցնելը:

Ծոյ, աշխատատեղ, բարի, չար, սգեղ, գեղեցիկ, աղտոտ, մաքուր, հեղափոխ, ընդհանուր, յիմար, իմաստուն, անընդհատ, շնորհալի, արդար, անխառն, ուշիմ, արագ, անկեղծ, կեղծաւոր, միակ, բաւարար, քաղցր, դաւաճ:

Օրինակ.—Ծոյ, գեղ յատկութիւն կը ցուցնէ.

Աշխատատեղ, աղիկ յատկութիւն կը ցուցնէ:

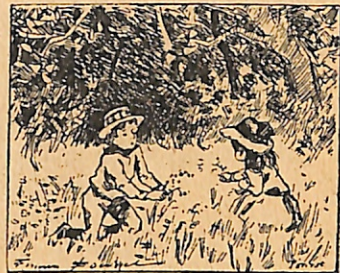
Հրահանգ 84. — Օրինակեցէ՛ր հետեւեալ բառերը, ստորագծելով որակական ածականները:

Յաւատ քղալ, շողշողուն աղաւանդ, պայծառ արեւ, խորունկ ծով, կոր դիմք, փառաւոր պարս, ողորմած Աստուած, դաւար մարգագետին, խիստ անհատ, ընդարձակ դաշտ, հաւնով կեանքաւոր, դանդաղ եղ, արեւըստ ձի, տաք ջուր:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ՊՏՈՅՏ ՄԸ

Երէկ երկար պտոյտ մը կատարեցինք մօտակայ անտառին մէջ ծաղիկ քաղելու համար: Օղը պայծառ և

հաճելի էր: Անուշաբոյր և մեղմիկ զեփիւռ մը կ'օրօրէր ծառերուն խիտ ճիւղերը, որոնց մէջէն առոյգ չիկահաւը կ'երգէր զուարթօրէն: Քոյրս կապեց մանիշակի սքանչելի փունջ մը զոր ինք շատ կը սիրէ: Ես հաւաքեցի երիցուկներ, հոտաւէտ սմբուկներ և ուրիշ գունազեղ ծաղիկներ:

Խօսակցութիւն. — Ի՞նչ է անտառը. — Անտառի մէջ պտոյտ կատարած էք. — Պատմեցէ՛ր մեր կատարած մէկ պտոյտը. — Ի՞նչ թռչուններ կը ճանչնար. — Ի՞նչ յատկութիւններ ունին անոնք. — Ի՞նչ ծաղիկներ կը ճանչնար. — Ի՞նչ յատկութիւններ ունին անոնք:

Հրահանգ 85.—Օրինակեցէ՛ր վերի հատուածը ստորագծելով որակական ածականները:

Հրահանգ 86.—Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղադրեցէ՛ր մասեր վերի հատուածէն:

Հրահանգ 87.—Ըսէ՛ր թէ ի՞նչ կը կոչուի, Այն որ երես կ'աւելի, այն որ ոչխար կ'արածէ, այն որ ուրիշներու վրայ կ'իշխէ, այն որ գեղ կը կրէ, այն որ մարդ կը կորստէ:

Հրահանգ 88.—Օրինակեցէ՛ր հետեւեալ խօսքերը:

Ես քաջ եղայ	Մեկ քաջ եղանք
Դուն քաջ եղար	Դո՛ւք քաջ եղաք
Ան քաջ եղաւ	Անոնք քաջ եղան

Հրահանգ 89. — Վերի օրինակին պէս վեց ձեւերով ըսէ՛ր բերանացի հետեւեալ խօսքերը:

Ես մանուկ եղայ, ես զուարթ եղայ, ես փառաւոր եղայ:

ԴԱՍ.—ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

44.—Ածականներ ալ կան որ իրենց քովի գոյականներն քանի հատ ըլլալը կը ցուցնեն և կը կոչուին քուական ածական. օրինակ՝

Երկու ձի, ճաշը խնձոր, ևն:

Այս բառերուն մէջ երկու, ճաշը թուական ածական են որովհետեւ ձիուն և խնձորին քանի՛ հատ ըլլալը կը ցուցնեն:

45.—Մէկէն սխալ բոլոր թիւերը թուական ածական են:

46.—Թուական ածական են նաեւ այն բառերը որոնք գոյականին քաներորդ ըլլալը կը ցուցնեն. օրինակ՝

Երկրորդ կարգ, չորրորդ աշակերտ, ևն:

Այս բառերուն մէջ երկրորդ, չորրորդ թուական ածական են, զի կարգին և աշակերտին քաներորդ ըլլալը ցոյց կուտան:

47.—Թուական ածականները կ'որոշուին գոյականին վրայ ընելով քանի՞ և քաներորդ հարցումները:

Հարցարան.—Ո՞ր ածականները թուական ածական կը կոչուին. օրինակներով բացատրէ՛. —Սրո՞ք են թուական ածականները.—Դեռ ուրիշ ի՞նչ տեսակ բառեր թուական ածական են. օրինակներով բացատրէ՛. —Ի՞նչ հարցումներով կ'որոշուին թուական ածականները. օրինակներ տուր:

Հրահանգ 48.—Հետեւեալ խօսքերու շեղագիր ածականներուն որակական կամ թուական ըլլալը որոշեցէ՛ք, պէտք եղած հարցումներով:

Ես իկեց խաշոր նարինջ ունիմ. —Մեր կառքը կը քաշեն երկու հուսկիւ երկիրներ. —Յառա առանցելու հաւատարիմ աշակերտներ ունեւ. —Մեր քաղիւն մեջ կան երեք հոյակապ տներ:

Հրահանգ 49.—Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէ՛ք յարմար որակական ածականներով:

Առիւծը . . . կ.—Երկարը . . . կ.—Շուշանը . . . կ.—Ապակին . . . կ.—Հորը . . . կ.—Դանակը . . . կ.—Շունը . . . կ:

Օրինակ.—Առիւծը հզօր է:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ՄԵՐ ԴՊՐՈՅԸ

Մեր դպրոցին մէջ կան հարիւր քսան աշակերտներ: Ունինք մէկ տնօրէն և ինը ուսուցիչ: Աշակերտները բաժնուած են եօթը կարգերու. ես երկրորդ կարգին չորրորդ աշակերտն եմ: Մեր կարգին առաջին աշակերտն է Ջարեն զոր չատ կը սիրեմ: Այս տարի քերականութեան սխալք. ես կը կարդամ աշխարհարարի քերականութեան առաջին գիրքը, մեծ եղբայրս Վահանը որ երրորդ կարգէն է, կը կարդայ քերականութեան երկրորդ գիրքը. հօրեղբորորդիս Տիգրանը որ հինգերորդ կարգէն է, կը կարդայ քերականութեան երրորդ գիրքը: Երէկ ութ նոր աշակերտներ ալ եկան մեր դպրոցը:

Հրահանգ 52.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով թուական ածականները:

Հրահանգ 53.—Հետեւեալ անուններուն քով գրէ՛ք յարմար որակականները՝ վարի ածականներէն, եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս:

Դիւի, ձիւն, մշան, ոսկի, երկինք, մոխիր, խոտ, ածուխ:

Դեղին, գորշ, մետաղ, մանկապաշտ, սննդ, կաւմիտ, կամանջ, կապոյտ:

Օրինակ.—Կարմիր գիւնի, եւն:

Հրահանգ 54.—Հետեւեալ անունները յարմարութեան համեմատ իւրաքու թով գրէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս:

Ծեփիչ, շէփտ, դօշակ, աղօթիք, ցնցոյ, մոխան, գաւազան:

Պարսիկական, վարդապետ, զինուոր, գիշերապան, չաղացական, որմնադիր, փողակար:

Օրինակ.—Որմնադիրն ծեփիչը, եւն:

Հրահանգ 55.—Վերի հրահանգը բերանայի կրկնեցէ՛ք, յօդերը զեղծելով:

Օրինակ.—Որմնադիրի ծեփիչը, եւն:

ԴԱՍ.—ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

48.—Կան քանի մը ածականներ ալ որոնք իրենց քովի գոյականը ցուցնելով որոշելու կը ծառայեն և կը կոչուին ցուցական ածական. օրինակ՝

Այս մարդը, այն տունը, ևն:

Այս բառերուն մէջ այս, այն ցուցական ածական են, զի կը ցուցնեն թէ ո՞ր մարդը կամ ո՞ր տունն է որուն վրայ կը խօսինք:

49.—Գլխաւոր ցուցական ածականներն են այս, այդ, այն:

Հարցարան.—Ո՞ր ածականները ցուցական կը կոչուին. օրինակներով բացատրէ՛. —Որո՞նք են գլխաւոր ցուցական ածականները:

Հրահանգ 96.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ բառերը, օրինակին պէս իւրաքանչիւր գոյականի քով կրկնելով այս, այդ, այն ցուցականները:

Այս կաշիճը, այս կոշիկը, այս գուրպակ, այս փողոցը, այս օրիորդը, այս մասնակին, այս սրակը:

Օրինակ.—Այս կաշիճը, այդ կաշիճը, այն կաշիճը, ևն:

Հրահանգ 97.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, յարմար թուական ածականներով լրացնելով պակասները:

Մենք ունինք . . . ալիք, . . . ակնակներ, . . . քերակ, . . . փիք, . . . ձեռքեր, և . . . ոտքեր. —Մեր ձեռքերուն վրայ կան . . . մատներ. —Շարքար . . . օր է, ամիսը . . . օր է, տարին . . . շաբաթ է, տարին . . . ամիս է. —Տարին . . . եղանակ ունի, գարուն, աշուն, ձմեռ. —Տարուան առաջին ամիսն է Յունիսը, . . . ամիսն է Փետրուարը, . . . ամիսն է Մարտը, . . . ամիսն է Ապրիլը, . . . ամիսն է Դեկտեմբերը:

Հրահանգ 98.—Հետեւեալ անուններուն քով զրէ՛ք եւ զրեցէ՛ք յարմար որակականները վարի ածականներէն:

Մեղր, փայլաւ, տիւ, պղպեղ, քոյն, բանիւր, կերակուր:

Կծու, լիւի, քրու, աղի, անուշ, բարի, անշի:

Օրինակ.—Անուշ մեղր, ևն:

Հրահանգ 99.—Վերի ածականներուն քով զրէ՛ք ուրիշ յարմար մէյրիկ գոյականներ:

Օրինակ.—Կծու սխտր, ևն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՆԱՐԻՆՁԸ

Մինչեւ ինչ խաճաւ մի նարինջ աղւոր:

«Օ՛հ, գոչեց խնկոյն, զայրալից, սըրտանկ,

Ի՛նչքան լեղի է, մինչդեռ շատ համեղ

Կը կարծեն մարդիկ, ասի իրաւ որ

Ճաշակուելիք պտուղ չէ»:

«Կը սխալիս ըսաւ հայրիկն անդիէն,

Վերցրէր անգամ մը նուրը կեղեւն աղոր

Եւ պիտի գտնեա մէջը մեղրածոր,

Ու շուտով պիտի հասկնաս այն տունն

Թէ ի՛նչ համեղ նարինջ է»:

Մի՛ զատէ՛ք բան մը արտաքին տեսքէն:

Հրահանգ 100.—Հետեւեալ խօսքերուն մէջի ցուցական ածականները որոշեցէ՛ք բերանագի:

Այն գետը ծանծաղ է. — Ճանցա՞ր այս տղան. — Ես պիտի գնեմ այդ խաղալիքը. — Այս սիրուն պուպիկը որո՞ւնն է. — Այս գիւղը կ'ուզեմ քեւն ալ գիւղը. — Դուք այդ ծոյղ տղային մե՞կ նայիք. — Այս աղջկան անունն է Ասրիկն, այդ աղջկան անունն է Զարուկն, այն աղջկան անունն է Նուարդ:

Հրահանգ 101.—Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի ոտանուորէն:

Հրահանգ 102.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ անունները, որոշելով թէ ինչի՞ն անունն են անոնք:

Օղը, մասնակին, արարանջանը, մանեակը . . . անուններ են:

Հրահանգ 103.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը:

Ես գուարտ պիտի՞ ըրամ Մենք գուարտ պիտի՞ ըրամ

Դուք գուարտ պիտի՞ ըրաս Դուք գուարտ պիտի՞ ըրաք

Ան գուարտ պիտի՞ ըրայ Անոնք գուարտ պիտի՞ ըրան

Հրահանգ 104.—Վերի օրինակին պէս վեց մեւով բերանացի ըսէ՛ք յետագայ խօսքերը:

Ես մեծ պիտի՞ ըրամ, ես հեղաղորդ պիտի՞ ըրամ:

ԴԱՍ.—ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆ

50.—Կարգ մը ամականներ ալ իրենց քովի գոյա-
կանը անորոշ կը թողուն և կը կոչուին անորոշ ամական.
օրինակ՝

Կառք մը, միւս մարդը, ուրիշ գիրք:

Այս բառերուն մէջ մը, միւս, ուրիշ անորոշ ամա-
կան են, օրովհետեւ ո՛ր կառքը, ո՛ր մարդը, ո՛ր գիրքը
լինելը չեն կրնար որոշել:

51.—Գլխաւոր անորոշ ամականներն են ամեկն, քո-
յոր, մը, ուրիշ, միւս, քանի մը, ուրիշ, որեւէ, նոյն, իւ-
րաքանչիւր, ևն:

Հարցարան.—Ո՞ր ամականները անորոշ կը կոչուին. օրի-
նակներ տո՛ւր եւ բացատրէ՛. —Որո՞նք են գլխաւոր անորոշ ամա-
կանները:

Հրահանգ 105.—Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերը, ստորա-
գծելով անորոշ ամականները:

Հիւր մը եկաւ.—Ամեկն քոչուն քոյն ունի.—Ի՛նչ կերակուր որ
կ'ուզես, պատրաստ ե.—Այս սեռակը խմինս ե.—միւս սեռակը Զա-
րեկինն ե. եւ ուրիշ սեռակ չունիս.—Ո՛ր տունը կը բնակիս.—Բոլոր
խաղաքը ոսկի կաւ.—Ես քանի մը գրիչ ունիս.—Սպասեցիմք քայքայ որեւէ
մարդ չեկաւ.—Իւրաքանչիւր աշակերտ կ'ստանաւ ե իր պատճիւր.—Երեկ
ստորինակ կենդանի մը տեսայ.—Ես ալ տեսայ նոյն կենդանին:

Հրահանգ 106.—Հետեւեալ անուններով խօսքեր կազմե-
ցէ՛ք օրինակին պէս.

Զանգակ եւ շեղանակ, քանաչի եւ ծակ, նաւ եւ դեկ, մակույկ
եւ քիակ, կտփ եւ անիւ, դաշնակ եւ բոլ:

Օրինակ.—Զանգակը շեղանակ ունի, եւն:

Հրահանգ 107.—Օրինակեցէ՛ք յետագայ ամական-գոյական-
ները, կէտերուն տեղ դնելով ուրիշ յարմար գոյականներ.

Կոր յուսիս

Քառակուսի սեղան

Բարձր ծառ

Յաճ տուն

Խորունկ ծով

Ծանծաղ գետ

Տափ քիչ

Կոր սեղան

Քառակուսի . . .

Բարձր . . .

Յաճ . . .

Խորունկ . . .

Ծանծաղ . . .

Տափ . . .

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ.—ԱՆՁԲԵՐՈՏ ՕՐ ՄԸ

Զարմինէ փողոցին մէջ տեղատարափ անձրեւի
բռնուելով հովանոցը բացաւ ինքզինք անձրեւէն պահ-
պանելու համար: Քիչ մը անգին-
տեսաւ իրենց դրացիին աղջիկը որ
առանց հովանոցի՝ անձրեւին տակ
կը թրջէր: Անմիջապէս քովը գը-
նաց և թեւն անոր թեւին անցը-
նելով՝ զանի ևս պատապարեց իր
հովանոցին տակ և երկուքը մէկ
շարունակեցին իրենց ճամբան:

Զարմինէ ուրիշներու վիճակին հոգածու՝ խիստ բա-
րեւիքաւ աղջիկ մըն է. անոր համար ձեռքէ չի փախցներ
ամէնէն պզտիկ առիթն իսկ ուրիշներուն օգնելու:

Խօսակցութիւն.—Ի՞նչ պատահեցաւ Զարմինէի.—Զո՞վ տե-
սաւ քիչ մը անդին.—Ի՞նչ օգնութիւն ըրաւ դրացիին աղջկան.—
Զարմինէ ի՞նչպիսի աղջիկ մըն է.—Պզտիկ բարիքները կամ օգ-
նութիւններն ալ արժէք ունին.—Ի՞նչպէս կարելի է սովորիլ առա-
քինութեան:

Հրահանգ 108.—Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք
մասեր վերի հատուածէն:

Հրահանգ 109.—Օրինակեցէ՛ք յետագայ ամական-գոյական-
ները, կէտերուն տեղ դնելով ուրիշ յարմար ամականներ:

Դիւրարեկ ապակի

Պայծառ յոյս

Ընտանի կենդանի

Ոսկեգոծ շորայ

Սպիտակ շուշան

Յիշ պարտաւ

Մեղրիկ գեղիւն

Թափանցիկ ապակի

. յոյս

. կենդանի

. շորայ

. շուշան

. ապարտաւ

. գեղիւն

Հրահանգ 110.—Ըսէք թէ ի՞նչ կը կոչուի,

Այն որ քանակաւ կը զգե, այն որ դուռ կը պահպանե, այն
աղջիկը որ ծառայութիւն կ'ընե, այն որ պատ կը շինե, այն որ քա-
րէ կոփե, այն որ դեղ կը պատրաստե, այն որ կերակուր կ'եփե:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒՆ ՔՈՒՆԸ

Ծաղիկներն ուր դրնացին :
— Լուռ՝ կը ննջեն հողին տակ ,
Զմեռն ի բուն ծածկըած
Զիւն վերմակով ըսպիտակ :
Կուգայ արեւն դարնային
Իր շողերով կենդանի ,
Եւ ձմեռուան ցուրտին հետ
Զիւն վերմակը կը տանի :
Ելէ՛ք , տղա՛ք , նայեցէ՛ք
Քուն-ծաղիկներն կ'արթնան ,
Դուրս կը հանեն գլուխներն
Եւ աչուկին կը շնան :

ԼՈՒՍՍԲԵՐ

Հրահանգ 111.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, ստո-
բագծելով դերանունները :

Ես դասեալ գիցայ, վաերամ չգիցաւ, անխիս պիտի պա-
ժուի. — վարդն ու շուշանը ծաղիկներ են որ ամուշ կը բուրեն. — Ես
եղիւ խաղալիս առի, որո՞ւն կը հաւնիս դուն. — Ես ատր կը հաւնիս,
միւսը գեշ է. — Այն տղան որ կ'աշխատի, կը շատաշղիւն. — Ես շատ
ունիմ, դո՛ւք պատկերներ ունիք, ես ձեզի շատ սաւ, դո՛ւք ինծի
պատկեր տուիք. — Ինք ծոյ կեցաւ, մեմ աշխատեցանք. — Աստիս մարդը
ասելի է, անոր մի՛ հաւատաք :

Հրահանգ 112.—Օրինակեցէ՛ք յետագայ բառերը, ստորա-
գծելով անականները :

Քաջ վարդան, տաւ գունդ, փահանայ մը, Դրիգոր Լուսառ-
ոյի, Լեւոն երկրորդ, անգուք Կայիկ, առաջին գորակար, Մեծն — Ներ-
սես, Արայ գեղեցիկ, այն հրացանը, դժբախտ Հայաստան, ամեն ազգ,
սրբոր եփրաւ, երանաւտ դրախտ, այդ երկիրը, ընկոն Ձեշրուն, միւս
վարդապետը, Հայի դիւցազն, այս դրոշակը, ուրիշ փաղակներ :

Հրահանգ 113.—Վերի հրահանգին անականներուն եւ գո-
յականներուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՄՈՒԿՆ ՈՒ ԶԻՆ

Օր մը յաղթակազմ ձին պատահեցաւ մուկին և
սկսաւ զանի ծաղրել. — «Ի՞նչ փոքրիկ և ողորմելի կեն-
դանի ես դուն. ո՛չ մէկ բանի չես ծառայեր» . — «Եկո՛ւր
վազե՛նք միասին, ըսաւ մուկը, և պիտի տեսնես թէ ես
քեզմէ առաջ պիտի անցնիմ» : Զին համաձայնեցաւ :

Հազիւ թէ ձին տեղէն չարժեցաւ, մուկը ցատքեց
անոր վրայ և փակաւ պոչին : Երբոր որոշուած տեղը հա-
սան, մուկը վար ցատքեց և ձիուն առջեւ վազելով գո-
ռաց. — «Ո՛ւր էիր, այս քանի՛ ժամ է՝ քեզ կ'սպասեմ
կոր» : Զին մնաց չուարած . . . :

Խօսակցութիւն.—Օր մը ծին որո՞ւ պատահեցաւ. — Զին ի՞նչ
ըսելով ծաղրեց մուկը. — Մուկը ի՞նչ առաջարկութիւն ըրաւ ծիւն.
— Զին համաձայնեցա՞ւ. — Ի՞նչ խորամանկութիւն գործադրեց մուկը
— Զին հետ վազելու համար. — Երբ որոշուած տեղը հասան, ի՞նչ
պատահեցաւ. — Մուկը ի՞նչ ըսելով յոխորտաց. — Զին ի՞նչ ըրաւ. —
Պէ՞տք է արհամարհել կամ ծաղրել տկարները :

Հրահանգ 114. — 111րդ հրահանգին գոյականները օրինա-
կեցէ՛ք :

Հրահանգ 115.—Նոյն գոյականներուն եզակի կամ յոգնակի
ըլլալը որոշեցէ՛ք եւ յօդերը ցոյց տուէ՛ք բերանացի :

Հրահանգ 116.—Նոյն հրահանգին անձնական դերանունները
որոշեցէ՛ք բերանացի :

Հրահանգ 117.—Օրինակեցէ՛ք յետագայ անական-գոյական-
ները, կէտերուն տեղ դնելով ուրիշ յարմար գոյականներ :

Սուր անդ	Սուր նիզակ
Երկար քիչ	Երկար . . .
Կարճ գաւազան	Կարճ . . .
Լայն ձաւքայ	Լայն . . .
Նեղ դուռ	Նեղ . . .
Կարճ փար	Կարճ . . .
Կակուղ մոմ	Կակուղ . . .
Բարակ գրիչ	Բարակ . . .
Հաս գետն	Հաս . . .

ԴԱՍ.—Բ Ա Յ

52.—Երբոր անձի մը, կենդանիի մը կամ իրի մը ինչ ընկուն կամ ինչ ըլլալուն վրայ բան մը ըսել ուզենք, հարկ է որ կարենոր բառ մը զնենք անոր անունին քով. օրինակ՝ առնենք Տիրան, շուն և շուշան գոյականները և անոնց վրայ մէյմէկ բան ըսենք.

Տիրան կը քնանայ. — Շունը կը հաչէ. — Շունը թռումեցաւ:

Այս խօսքերուն մէջ կը լնանայ, կը հաչէ, թռումեցաւ բառերը Տիրանին, շունին և շուշանին ինչ ընել կամ ըլլալը կը ցուցնեն:

53.—Այն բառերը որ բան մը ընել կամ ըլլալ կը ցուցնեն, բայ կը կոչուին:

Վերի խօսքերուն մէջ կը լնանայ, կը հաչէ, թռումեցաւ բայ են:

Հարցարան.—Երբ անձի մը, կենդանիի մը կամ իրի մը վրայ բան մը ըսել ուզենք, ինչ ընել հարկ է. օրինակներ տուր եւ բացատրէ՛. — Ինչ է բայը:

Հրահանգ 118. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերը, ստորագծելով պարունակած բայերը:

Այր կը տեսնէ, ակնքը կը շէ, փքը կը հոսոսէ, ակուն կը ծառէ, ձեռքը կը շոշափէ:

Թոյունը կը թոյի, ձուկը կը թռայ, օձը կը սողայ, գորսք կ'ոսոսէ, մարդը կը ֆայէ:

Չուր կը հոսի, հոլը կը փչէ, անձուր կը տնայ:

Հրահանգ 119. — Հետեւեալ անձերուն, կենդանիներուն եւ իրերուն վրայ մէյմէկ բան ըսէ՛ք, պէտք եղած բայերը գծելով անոնց քով:

Երախան, ֆահանան, քաղաւորը. — Էշը, մեղուն, շունը. — Խարսոցը, գիշը, ասկը:

Օրինակ.—Երախան կուշայ, եւն:

Հրահանգ 120. — Հետեւեալ անուններով խօսքեր կազմեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին պէս:

Լեզու և քեռան, մեղ և փերակ, գիւն և սալառ, մեղան և կաղաւար, ձի և ախոռ, ոչխարներ և փարախ:

Օրինակ.—Լեզուն քեռանին մէջ է, եւն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ՊԱՐԻԿԱՅԱՆԸ

Մարտ ամսուան մէջ պարտիզպանը շատ զբաղեալ կ'ըլլայ: Բահով կը փորէ իր պարտէզին հողը, տրմուզով կը հաւասարեցնէ գոյն, յետոյ ածուներու կը բաժնէ և սերմերը կը ցանէ: Անիկա կը տնկէ սոխ, կաղամբ, վարունգ, լոլիկ, գետնախնձոր և ուրիշ բաներ: Աւելի վերջ՝ կը մաքրէ ածուները գէշ խոտերէն որոնք կ'արգիլեն բանջարեղէններուն աճումը: Ամառը և աշունին կը քաղէ իր բերքերը և զանոնք շուկան կը տանի, կը ծախէ: Պարտիզպանը կ'ապրի իր արդար վաստակովը:

Խօսակցութիւն.—Պարտիզպանը ե՞րբ կը սկսի իր աշխատութիւններուն — Ըսէ՛ք թէ ինչ են պարտիզպանին զխառը աշխատութիւնները. — Ի՞նչ գործիքներ կ'ունենայ պարտիզպանը եւ ի՞նչ բաներու կը գործածէ զանոնք. — Ի՞նչ բանջարեղէններ կը ցանչնար. — Ե՞րբ կը քաղէ պարտիզպանն իր բերքերը:

Հրահանգ 121. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով բայերը:

Հրահանգ 122. — Յետագայ բայերէն յարմարներով լրացուցէ՛ք վարի խօսքերը:

Կը ծախէ, կ'արածէ, կը կազմէ, կը շինէ, կը ֆանդակէ, կը նկարէ, կը վարէ:

Կազմարարը գիրք . . . — Գոհարալիսաւորը գոհարեղէն . . . — Հովիւը ոչխար . . . — Կառապանը կառք . . . — Նկարիչը պատկերներ . . . — Միկնակագործը միկնայ . . . — Արմաւագործը արմաւ . . . :

Հրահանգ 123. — Հետեւեալներով խօսքեր շինեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք օրինակին հետեւելով:

Հնազանդ որդի, ցուրտ օդ, ազաւ Հայեր, հանդարտ ծով, խելոյ աղիկներ, շինի հանդիս:

Օրինակ.—Որդին հնազանդ է, որդին հնազանդ եղաւ, որդին հնազանդ պի՛՛շ ըլլայ, եւն:

ԴԱՍ.—ՏԷՐ ԲԱՅԻ ԿԱՍ ԵՆԹԱԿԱՅ

54.—Այն անունը կամ դերանունը որուն ինչ ընել կամ ինչ ըլլալը կը ցուցնէ բայը, կը կոչուի *տէր բայի* կամ *ենթակայ*. օրինակ՝

Գրիգոր կը խաղայ. անիկա *յոզնեցաւ* :

Այս խօսքերուն մէջ կը խաղայ, յոգնեցաւ բայերը Գրիգորին ինչ ընել և ինչ ըլլալը կը ցուցնեն, ուրեմն Գրիգոր անունը տէր բային է կը խաղային, անիկա *դերանունը* տէր բային է յոգնեցաւին :

55.—Խօսքին մէջ տէր բային կը գտնուի բային վերայ, ընելով ո՞վ կամ որո՞նք, ինչ բան կամ ինչ բաներ հարցումները. օրինակ՝

Աստուած արդար է.—ո՞վ արդար է.—Աստուած Մարգիկ չար են.—որո՞նք չար են.—Մարդիկ Տունը փլաւ.—ինչ բան փլաւ.—Տունը

Զիւները կը հալին.—ինչ բաներ կը հալին.—Զիւները

Հարցարան.—Ի՞նչ է տէր բայի կամ ենթակայ. օրինակներ տու՛ր եւ բացատրե՛. —Տէր բային ի՞նչ հարցումներով կը գտնուի. օրինակներ տու՛ր :

Հրահանգ 124.—Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած բայերն ու տէր բայիները որոշեցէ՛ր բերանացի՝ պէտք եղած հարցումներով :

Կատր՛ կ'արշաւէ.—Երուսղէ կը ննչէր.—Դուն կուլաս, ան կը խնդայ.—Անձրեւ տեղաց.—Դէտը յորդեցաւ.—Մենք եկանք, անոնք գընացին.—Լեռները ձիւնապատ էին.—Ծառը չորացաւ.—Շողմաւը պիտի մեկնի.—Սուրհանդակը նամակներ կը սանկ կը բերէ.—Ծովը պակտ՛ է.—Նաւասիները անվեհեր են.—Փայտը ածուխ եղաւ.—Ես կը սիրեմ որսորդութիւնը :

Հրահանգ 125.—Յետագայ բայերուն բով վարի անուններէն յարմար տէր բայիները գնելով խօսքեր կազմեցէ՛ր եւ զրեցէ՛ր օրինակին պէս :

Կը բորկ, կը քաւայի, կը գորի, կը լուսաւորէ, կ'անի, կը կտէ, կ'ուսանի, կը տասանի, կը սուրէ :

Դեղակ, անիւ, ծաղիկ, օրորոց, բոյս, դպրոցական, մկրտ, ճաւաց, սուրճ :

Օրինակ.—Դեղակը կը գորի, եւն :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՄԱՐՏ

Մարտն ինչքան սիրուն ամիսն է տարուան, Ամիսն է այն բիւր անակնկալի :

Օրէ օր լեռ, սար, դաշտ, անտառ, աւան Կ'զգենուն նոր նոր ձեւեր պաշտելի :

Յանկին վերեւէն զարթող պարտէզին,
Ծաղիկներովն իր նոր փթթող՝ հըպարտ,
Կը տեսնես դեղձին որ ջերմ արեւին
Կը բանայ իր լի պտուկները վարդ :

Արեւ կամ անձրեւ, եղեամ, սիւզ կամ հով՝
Ամէն ինչ հրապոյր ունի այն ատեն,
Ու սիրուն Մարտիկը դալար զէմքով՝
Կը ժպտի յաճախ արցունքի մէջէն :

Շ. ՌԷՅԵՐՈ

Հրահանգ 126.—Ուսուցչին թելադրուածեալ ուղղադրեցէ՛ր տողեր վերի ոտանաւորէն :

Հրահանգ 127.—Յետագայ գոյականները վարի անուններէն յարմարներուն հետ կապեցէ՛ր Է բայով եւ խօսքեր կազմելով զրեցէ՛ր օրինակին պէս :

Նապաստակ, խոզ, գայլ, եզ, հաւ, կարիճ, արծիւ, սիրամարգ, մշիւն, ձի, կրիա :

Թումաւոր, սրկնաց, գիշակ, պարս, երկոս, դանդաղ, ածան, միւ, շիւ, բարձրաբոյլ, աղոտ :

Օրինակ.—Նապաստակը երկոս է :

Հրահանգ 128.—Օրինակեցէ՛ր հետեւեալ խօսքերը.

Ես հիւանդ եմ	Մենք հիւանդ էինք
Դուն հիւանդ էիր	Դոմ հիւանդ էիք
Ան հիւանդ էր	Անոնք հիւանդ էին

Հրահանգ 129.—Վերի օրինակին պէս վեց ձեւով բերանացի ըսէ՛ր հետեւեալ խօսքերը :

Ես առողջ եմ, ես փոքրիկ եմ, ես խելօք եմ :

ԴԱՍ.—ԲԱՅԻՆ ՅԻԻԸ

56.—Տէր բային եղակի կամ յոգնակի ըլլալուն համեմատ բային ալ ձեւը կը փոխուի. ուրեմն բայն ալ անունին և դերանունին պէս ունի թիւ, այսինքն եղակի և յոգնակի. օրինակ՝

Ձին փախաւ. ձիերը փախան:

Այս խօսքերուն մէջ փախաւ եղակի բայ է որովհետեւ տէր բային ալ եղակի է և մէկ ձի կը ցուցնէ. իսկ փախան յոգնակի է որովհետեւ տէր բային ալ յոգնակի է և շատ ձիեր կը ցուցնէ:

Հարցարան.—Բայը միշտ նոյն ձեւը կ'ունենայ թէ զանազան ձեւեր.—Ե՞րբ կը փոխուի բային ձեւը. ուրեմն բայն ալ թիւ ունի.—Օրինակներ տուր եւ բացատրէ:

Հրահանգ 130.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը եւ բերանացի որոշեցէ՛ք բայերը, տէր բայինքը եւ անոնց թիւը:

Ծաղիկը բացուեցաւ.—Ծաղիկները բացուեցան.—Գործաւորը կ'աշխատի.—Գործաւորները կ'աշխատին.—Խոսք դադար է.—Խոսերը դադար են.—Հիւր պիտի գայ.—Հիւրեր պիտի գան.—Ես կ'օշիկ գնեցի.—Մենք կ'օշիկ գնեցինք.—Ան խելօք կը կենար.—Անոնք խելօք կը կենային.

Հրահանգ 131.—Լրացուցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, յարցումին համեմատ եղակի կամ յոգնակի յարմար տէր բայինքով:

(Ի՞նչ բան) կը փայլի.—(Ո՞վ) դաս կ'առնէ.—(Ո՞վ) կարսայ կը շինէ.—(Որո՞նք) խաչեցին Յիսուսը.—(Ի՞նչ բան) կ'այրէ.—(Ի՞նչ բաներ) հոստահ են.—(Ո՞վ) փրոզ կուտայ.—(Ո՞վ) շար լուաց.—(Որո՞նք) կը փաշտեն սայլը.—(Ի՞նչ բաներ) պիտի ծաղիկն երբոր գարունը գայ:

Օրինակ.—Աղաւանդը կը փայլի:

Հրահանգ 132.—Վերի հրահանգին բայերը ցոյց տուէ՛ք, բերանացի որոշելով նաեւ անոնց եղակի կամ յոգնակի ըլլալը:

Հրահանգ 133.—Յարմար բայեր գտնելով ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կ'ընեն:

Քամոցով, դարակով, սանձով, մտակով, ուղիակով, մանուշակով, գրիչով, յուսակով:

Օրինակ.—Քամոցով կը փամփ, սալակով կը սալկեն, եւն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ԶԱՊԷԼՆ ՈՒ ՖԻՏԷԼԸ

Զապէլ շատ կը սիրէ իր սիրուն ձերմակ չիկը զոր Ֆիտէլ կը կոչէ: Անիկա իր Ֆիտէլին համար ամէն տեսակ խնամք կը տանի, զանի կը գգուէ, կը փայփայէ, և շատ անգամ անոր հետ խաղալով կը զուարճանայ:

Ֆիտէլ ալ հոգի կուտայ իր տիրուհիին վրայ, երբեք չի զատուիր անոր քովէն, անոր ձեռքերը կը լիզէ, և ամէն քմահաճոյքներուն կը հնազանդի: Զապէլ և Ֆիտէլ երկու անկեղծ ու ճշմարիտ բարեկամներ են:

Խօսակցութիւն.—Զապէլ զո՞վ կը սիրէ.—Ի՞նչ կ'ընէ ան Ֆիտէլին.—Ֆիտէլ ի՞նչ կ'ընէ Զապէլին.—Զապէլ եւ Ֆիտէլ ի՞նչ պիտի բարեկամներ են.—Կրնա՞յ ըլլալ որ օր մը գոմին իրարու հետ.—Ի՞նչ յատկութիւն ունին շուները.—Անոնք երբեք անհաւատարիմ կամ ապերախտ կ'ըլլան.—մինչդեռ մարդիկ...:

Հրահանգ 134.—Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք մասեր վերի հատուածէն:

Հրահանգ 135.—Յետագայ խօսքերը յոգնակի վերածելով գրեցէ՛ք օրինակին պէս:

Շունը կը հաչէ, կը կասդի, կը խաճէ.—Ածուխը կը հրահի, կը վառի, կը հասնի, մոխիր կ'ըլլայ.—Մարդը կը խորհի, կը խօսի, կը գրէ, կը գործէ.—Գերմակը կը ձեռէ, կը կտրէ, կը կարէ, կարկուտէ, կը զոռնէ.—Գերմակը կը ձեռէ, կը կտրէ, կը կարէ, կարկուտէ, կը զոռնէ.—Մշակը հերկեց, ցանեց, սալակեց, հնձեց, ամբարեց.—Հաւը հաւկիւր ամեց, քիսեց, ձագ հանեց:

Օրինակ.—Շուններ կը հաչեն, կը կասդին, կը խաճեն:

Հրահանգ 136.—Չրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերը:

Ես մշակ պիտի ըլլայի
Դուն մշակ պիտի ըլլայի
Ան մշակ պիտի ըլլայի
Անոնք մշակ պիտի ըլլային

Հրահանգ 137.—Վերի օրինակին պէս վեց ձեւով բերանացի ըսէ՛ք հետեւեալ խօսքերը:

Ես գոհ պիտի ըլլայի, ես երջանիկ պիտի ըլլայի, ես նկարիչ պիտի ըլլայի:

ԴԱՍ.—ԲԱՅԻՆ ԴԷՄԲԸ

57.—Ամէն խօսքի մէջ բայը կը ցուցնէ
կամ խօսողը. օրինակ՝ գրեցի,
կամ ան որու կ'ուղղուի խօսքը. օրինակ՝ գրեցիր,
կամ ան որուն վրայով կը խօսուի. օրինակ՝ գրեց:

58.—Ուրեմն բայն ալ անձնական գերանունին պէս
երեք դէմք կը ցուցնէ և անոր համեմատ կը փոխուի
թիւ եղակիի թիւ՝ յոգնակիի մէջ. օրինակ՝

Ա. դէմք.— Ես կը խօսիմ, մենք կը խօսինք,
Բ. » Դու կը խօսիս, դուք կը խօսիք,
Գ. » Ան կը խօսի, անոնք կը խօսին:

Հարցարան — Խօսքին մէջ բայը ո՞ր անձերը կը ցուցնէ.
օրինակներով բացատրէ.— Ուրեմն բայը քանի՞ դէմք կը ցուցնէ.
օրինակներ տուր:

Հրահանգ 138.—Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերէն առաջին
դէմք ցոյց տուողները:

Ես կը ֆախեմ, ան ֆնացաւ, դո՛ւք պիտի նստիք, դուն կը խա-
ղայիր, մենք կ'աղօթեցինք, անոնք կ'երգեին, ես ուրախացայ, դուն տրտ-
մեցար, ան պիտի ուտէ, մենք կը յուսայինք, դո՛ւք կը հանգչիք, անոնք
կուշան, ես նուազեցի, դո՛ւք պիտի լսեք, շատցէ՛ք, ինք կը մտածէր, հա-
սէ՛ք, փութա՛նք, Տիգրան արքայազն, ոչխարները մայրեցին:

Հրահանգ 139.—Օրինակեցէ՛ք վերի խօսքերուն Բ. դէմք
ցոյց տուողները:

Հրահանգ 140.—Օրինակեցէ՛ք վերի խօսքերուն Գ. դէմք
ցոյց տուողները:

Հրահանգ 141.—Էրացուցէ՛ք յետագայ խօսքերը, պէտք եղած
տէր բայիններով:

. . . քաղ կուտայ. — . . . աղմ կուտայ. — . . . ձիւրապտուղ
կուտայ. — . . . շագանակ կուտայ. — . . . նուր կուտայ. — . . . կեռաս
կուտայ. — . . . սերկելիլ կուտայ. — . . . բուր կուտայ. — . . . պիս-
սակ կուտայ:

Օրինակ.—Բաշեկին քաղ կուտայ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ԲԱՐՁՐԻԿ

Բարձրիկ իմ փոքրիկ, հերմակ ու տաքուկ,
Լի փետուրներով փափուկ ու առատ,
Երբ վախճամ դայէն կամ փոթորիկէն
Ինչքան ապահով կը նիրհեմ վերադ:

Բայց շատ մանուկներ մերկ, անտուն, անմայր
Չունին բընաւին, ո՛հ, ինչ բախտ դժնէ,
Ո՛չ բարձ, ո՛չ մահ՛իճ ննջելու համար:
Այս բանն, աւա՛ղ, զիս շատ տխուր կ'ընէ:

ՏԻՒՆ ՏԷՊՈՐՏ ՎԱՆՍՕՐ

Հրահանգ 142.—Բերանացի որոշեցէ՛ք 138րդ հրահանգի
բայերուն եզակի կամ յոգնակի ըլլալը:

Հրահանգ 143.—Առաջին դէմքի վերածելով զրեցէ՛ք հե-
տեւեալ խօսքերը:

Դուն առտուն կ'երկես, կը լուացուիս, նախաճաշ կ'ընես, դըպ-
րոց կ'երթաս, դաս կուտաս, խրկուան տուն կը դառնաս, կ'ընքես,
դաս կը սերես, յետոյ կը պատկիս, կը ֆնանաս:

Օրինակ.—Ես առտուն կ'երկեմ. . . եւն:

Հրահանգ 144.—Երրորդ դէմքի վերածեցէ՛ք նոյն խօսքերը:

Օրինակ.—Ան առտուն կ'երկէ. . . եւն:

Հրահանգ 145.—Ցոգնակի վերածեցէ՛ք նոյն խօսքերը:

Օրինակ.—Դո՛ւք առտուն կ'երկիք. . . եւն:

Հրահանգ 146.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալները:

Դուն աշխատարկ եղի՛ր, մենք աշխատարկ ըրա՛նք, դո՛ւք աշ-
խատարկ եղիք:

Հրահանգ 147.—Վերի օրինակին պէս երեք ձեւերով բե-
րանացի ըսէ՛ք հետեւեալները:

Դուն խոնարհ եղի՛ր, դուն կտրիճ եղի՛ր, դուն վեհանմն եղիք:

ԴԱՍ. ԲԱՅԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

59.—Բայը տարբեր ձևեր կ'առնէ նաև զանազան ժամանակներ ցուցնելու համար. օրինակ՝

Միջրան ճաշեց, Զաւէն դեռ պիտի ճաշէ.

Այս խօսքերէն առաջինին մէջ նաշեց բայը երկ-
րորդին մէջ պիտի նաշէ եղած է, Միջրանին և Զաւէնին
ճաշելու տարբեր ժամանակները որոշելու համար:

60.—Բայը երեք ժամանակ կը ցուցնէ որոնք են
Ներկայ. օրինակ՝ կը գրեմ, որ ըսել է «Նիմա կը
գրեմ»,

Անցեալ. օրինակ՝ գրեցի, որ ըսել է «անցած ժա-
մանակի մէջ գրեցի»,

Ապառնի. օրինակ՝ պիտի գրեմ, որ ըսել է «գալիք
ժամանակի մէջ գրել կ'ուզեմ»:

Հարցարան.—Բայը ուրիշ տարբեր ձևեր ալ կ'առնէ՞ եւ ին-
չու համար. օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ. —Բայը բանի՞ ժա-
մանակ կը ցուցնէ, օրինակներով բացատրէ:

Հրահանգ 148.—Բերանացի որոշեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերու
բայերուն ժամանակները:

Ես դասս կը սերտեմ, Միւրան դասը պիտի սերտէ, դուն դասը
սերտեցիր.—Մշակը հերկեց արքը, հիմա ցորեն կը ցանէ, վերջը պիտի
հնձնէ ցորենը.—Դո՛ւք եղաւցեցիք, մենք պարեցիմք. հիմա ես կը եռա-
գեմ, դո՛ւք կը պարեմք, ի՞նչ վերջը Պետրոս պիտի եռացէ, ես պիտի պա-
րեմ.—Ես խնձորս կերայ, դո՛ւք ալ կերա՛ք մեր խնձորը.—Ո՛յ, ես խըն-
ձորս հիմա կ'ուտեմ, բայց Ասիկն դեռ պիտի ոտէ:

Հրահանգ 149.—Լրացուցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, անցեալ
ժամանակ ցուցնող յարմար բայերով:

Փայտահար սալարով . . . ծառը. — Հիւսնը բխրով . . .
փայտը.—Այգեպանը յօսոցով . . . որքանուկը.—Նկարիչը փրձիկով
. . . կտախն փայ. — Պարսիկսերը ցնցողով . . . ծաղիկները.—
Հարմիկն հերկեով . . . գուշպան.—Ես խոզանակով . . . հագուստ:

Օրինակ.—Փայտահար սալարով կտրեց ծառը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ՆԵՐՈՒ ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Ներկու մեղուներ կը կոուլաւէին: — Մեղրս կ'առնէս
կոր, կ'ըսէր մին.—Մեղրամոմս գոյցար կ'ըսէր մյուսը.—

Ես քեզմէ բան մը չառի,
կը պատասխանէր առաջի-
նը.— Ես քեզմէ բան մը
չգողցայ, կը պատասխա-
նէր երկրորդը: Եւ կատա-
ղօքն իրարու վրայ յար-
ձակելով՝ զիրար խայթե-
ցին և երկուքն ալ գետին
խնկան մեռած: Պիծակնե-

լը՝ որ զանոնք կը գիտէին, ըսին.— «Լաւ ըրի՛ք զիրար
սպաննելով, չտրհակալ ենք. ձեր պատրաստած մեղրերը
մենք կ'ուտենք»:

Խօսակցութիւն.—Ի՞նչ կ'ընէին երկու մեղուներ.—Ի՞նչ կ'ը-
սէին իրարու.—Ի՞նչ բրին յետոյ կատարած մեղուները.—Ինչո՞վ զի-
րար խայթեցին.—Գիտէ՞ք ուրիշ խայթող եւ թռչող միջատներ.
Ըսէ՛ք անունները.—Գուի՞նք ո՞վ կ'օգտուի, կոուլոնքը՞ն է
ուրիշներ:

Հրահանգ 150.—Ուսուցչին թելադրութեամբ ուղղադրեցէ՛ք
տողեր վերի հատուածէն:

Հրահանգ 151.—Լրացուցէ՛ք յետագայ խօսքերը ներկայ ժա-
մանակ ցուցնող յարմար բայերով:

Մշակը բրինով . . . հողը.—Ուրմաղիւրը ծեփիւով . . . պատը.
—Աստղագործը արցով . . . ասիականը:

Օրինակ.—Մշակը բրինով կը բրէ հողը:
Հրահանգ 152.—Լրացուցէ՛ք յետագայ խօսքերը ապառնի
ժամանակ ցուցնող յարմար բայերով:

Զարգացանք . . . ցորենը.—Երկրագործները սայլով . . . հաս-
կեր.—Գիշոր օձառով . . . ձեռները.—Մենք լուցիկով . . . լաւբարը:
Օրինակ.—Զարգացանք պիտի՛ աղայ ցորենը:

Հրահանգ 153.—Սրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը:
Ես բարի ըլլամ
Դուն բարի ըլլաս
Ան բարի ըլլայ
Մենք բարի ըլլանք
Դո՛ւք բարի ըլլա՛ք
Անոնք բարի ըլլան

Հրահանգ 154.—Վերի օրինակին պէս վեց ձևերով բերա-
նացի բռէ՛ք յետագայ խօսքերը:
Ես փայ ըլլամ, ես հեզ ըլլամ, ես խոնկեմ ըլլամ:

ԴԱՍ.—ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՇՈՒՄԸ

61.—Բայը դեռ ուրիշ զանազան ձեւերու կը փոխուի հրաման, անկատարութիւն, թէութիւն, Էայն ցուցնելու համար. օրինակ՝

Դրէ՛, կը գրէի, Էթէ գրեմ, գրած, Էն:

62.—Բային այսպիսի զանազան ձեւերու փոխուիլը կը կոչուի խոնարհում:

Հարցարան.—Բայը դեռ ուրիշ ի՞նչ ձեւերու կը փոխուի. օրինակներ տուր.—Բային այս փոփոխութիւնները ի՞նչ կը կոչուին:

Հրահանգ 155.—Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերուն պարունակած գրել բային զանազան ձեւերը:

Եւ Լամակ կը գրեմ, դուն Լամակդ գրեցիր, Յովսէփ ալ Լամակ կը գրեիր, մենք Լամակ պիտի գրենք, անոնք ալ Լամակ պիտի գրեն. Յակոբ, գրէ՛ Լամակդ, դո՛ւք ալ գրեցիք. քե՛ս Լամակ գրեմ՝ ձեզի շուր կուտամ. երբ Լամակ գրեցիք՝ աղէկ կ'ըլլար. գրած Լամակդ ո՛ւր է. Լամակ գրող մարդը տեսայ. գրեցիք Լամակս երկար է:

Հրահանգ 156.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերուն պարունակած խօսիլ բային զանազան ձեւերը:

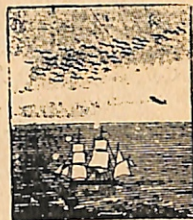
Դուն խօսիմ կը խօսիս, անկիսա խօսիմ կը խօսիր, մենք խօսեցանք մեր խօսքը, դուք դեռ խօսի պիտի խօսիք, ես ալ խօսի պիտի խօսիմ. խօսեցիք, պարտնենք. միտալիս խօսիմք. երբ ես խօսիմ, դուք պարտիք լռել. քե՛ս անոնք խօսի խօսեցին, պատասխան կուտայի. դուն խօսի խօսիչ չես գիտեր. խօսելու խօսքդ մտածէ՛ եւ վերջը խօսէ. ես խօսած խօսքս գիտեմ, դուն խօսեցիք խօսքդ պատասխանէ:

Հրահանգ 157.—Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերուն պարունակած կարդալ բային զանազան ձեւերը:

Մենք գիտիմ կը կարդանք, Էրբ գիտի կարդացիք. երբ ես գիտի կը կարդայի, դուն քերք կը կարդայիր. Բանի՞ գիտի պիտի կարդամ. վաճառաւ գիտի պիտի կարդար. գիտի կարդա՛. դուք մի կարդաք, գրեցիք. երբուր կը կարդայիր մենք մեզի կ'ընեցինք. կարդա՛մ եւ ուշադրութիւն չէի. փոքրիկ ջապիկ տրոյնցաւ կարդալ գրել. կարդացած գիտիմ կը հասկնայ, անկիսա շատ կարդալիք գիտիմ ունի. գրող կարդացող տղան ուսումնական կ'ըլլայ. մենք շատ գիտիմ կարդացիմ ենք:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՆՍԻԸ

—«Երբ քեզ կը դիտեմ, ազւո՛ր նաւ չքեզ Ո՛հ, կը դողդղամ ստուգիւ շատ հեզ, Անհուն ծովերուն ինչո՛ւ դուն քեզ տաս Ո՞վ կը կանչէ քեզ, Ըսէ՛, ո՛ւր կ'երթաս. Յից կայմիդ վըրայ առաջատան ուռած Եւ այլքներէն ընդմիշտ օրօրուած՝ Ինչո՛ւ արշաւես վտանգներու դէմ, Հեռանաս խաղաղ նաւահանգիստէն»:

—«Եւ դուն, մահուկ, անկողնիդ մէջ ա՛յնքան հանգիստ, Ինչո՛ւ համար չես ըներ նիստ, Եւ ամէն օր դպրոց կ'երթաս Յար կ'աշխատիս ու կուտաս դաս»:

ԱՆԷ՛ՐՍԻՍ ՆՕԷԼ

Հրահանգ 158.—Յետագայ բայերուն քով դրէ՛ք պէտք եղած զերանուն տէր բայիները (որ զօրութեամբ կ'իմացուին):

Կը յոգնիմ, կը կարենք, վազեցիք, պիտի լռես, վառեցի, կ'ուրախանայ, տրտնեցայ, պիտի անցիմք, հեռացիր, գնացիք, կուշայիմք, պիտի մաշիմք, կը մտաւոր, խմեմք, փութացիք, հազացիմք, կերամք, ընդունեցիք, կը քերեմք:

Օրինակ.—Ես կը յոգնեմ:

Հրահանգ 159.—Վերի բայերուն թիւերն ու ղէմքերը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 160.—Օրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը:

Ես մեծ ըլլայի	Մենք մեծ ըլլայիմք
Դուն մեծ ըլլայիր	Դուք մեծ ըլլայիք
Ան մեծ ըլլար	Անոնք մեծ ըլլային

Հրահանգ 161.—Վերի օրինակին պէս վեց ձեւերով խոնարհեցէ՛ք հետեւեալները:

Ես շուր ըլլայի, ես ժիր ըլլայի, ես մարդ ըլլայի:

ԵՄ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. դեմք	Ես եմ	Մենք ենք
Բ. »	Դուք ես	Դուք էք
Գ. »	Ան է	Անոնք են

Անցեալ անկասար

Ա. դեմք	Ես էի	Մենք էինք
Բ. »	Դուք էիր	Դուք էիք
Գ. »	Ան էր	Անոնք էին

Անցեալ կասարեալ

Ա. դեմք	Ես եղայ	Մենք եղանք
Բ. »	Դուք եղար	Դուք եղաք
Գ. »	Ան եղաւ	Անոնք եղան

Բացարձակ ապառնի

Ա. դեմք	Ես պիտ' ըլլամ	Մենք պիտ' ըլլանք
Բ. »	Դուք պիտ' ըլլա	Դուք պիտ' ըլլաք
Գ. »	Ան պիտ' ըլլայ	Անոնք պիտ' ըլլան

Անկասար ապառնի

Ա. դեմք	Ես պիտ' ըլլայի	Մենք պիտ' ըլլայինք
Բ. »	Դուք պիտ' ըլլայիր	Դուք պիտ' ըլլայիք
Գ. »	Ան պիտ' ըլլար	Անոնք պիտ' ըլլային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. դեմք	—	Մենք ըլլանք
Բ. »	Դուք եղիր	Դուք եղէք

ՍՏՈՐԱԴՄԱՍԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. դեմք	Ես ըլլամ	Մենք ըլլանք
Բ. »	Դուք ըլլա	Դուք ըլլաք
Գ. »	Ան ըլլայ	Անոնք ըլլան

Անկասար

Ա. դեմք	Ես ըլլայի	Մենք ըլլայինք
Բ. »	Դուք ըլլայիր	Դուք ըլլայիք
Գ. »	Ան ըլլար	Անոնք ըլլային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անհրեւոյթ

Ըլլալ

Ներկայ ընդունելութիւն

Եղալ

Անցեալ ընդունելութիւն

Եղած, եղեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Ըլլալիք, ըլլալու

ԴԱՍ.—ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅ ԵՒ ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

66.—Ներգործական կը կոչուին այն բայերը որոնց տէր բային գործողութիւնը ուրիշին վրայ կը կատարէ. օրինակ՝

Մշակը ցորեն կը հնձէ.

Այս խօսքին մէջ կը հնձե ներգործական բայ է, որովհետեւ տէր բային (մշակը) հնձելու գործողութիւնը կը կատարէ ցորենին վրայ:

67.—Ներգործական բային խմաստը ամբողջանալու համար պէտք ունի ուրիշ բառի մը որ կը կոչուի սեռի խնդիր:

Վերի խօսքին մէջ ցորեն սեռի խնդիր է, զի եթէ առանց այդ բառին՝ ըսենք «մշակը կը հնձե...» խօսքը թերի կը մնայ և չի հասկցուիր թէ մշակը ի՞նչ կը հնձէ (ցորեն, գարի, վարսակ...):

68.—Սեռի խնդիրը կը գտնուի բային վրայ ընկելով զո՞վ կամ զորո՞նք, ի՞նչ բանը կամ ի՞նչ բաներ հարցումները. օրինակ՝

Սիրէ՞ ընկերդ, զո՞վ սիրէ, — ընկերդ,

կը յարգեմ ուսուցիչներս, զորո՞նք կը յարգեմ, — ուսուցիչներս,

Երուանդ հաց կ'ուտէ, Երուանդ ի՞նչ բան կ'ուտէ, հաց,

Դերձակը կարեց հագուստները, դերձակը ի՞նչ բաներ կարեց. — հագուստները:

Հարցարան.—Ո՞ր բայերը ներգործական կը կոչուին. օրինակով մը բացատրէ. — Ի՞նչ է սեռի խնդիրը. բացատրէ օրինակով. — Սեռի խնդիրը ի՞նչ հարցումներով կը գտնուի. օրինակներ տուր եւ հարցումներն ըրէ:

Հրահանգ 169.—Որինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերուն ներգործական բայերը, յետոյ սեռի խնդիրները:

Պարսիկացիներ վարդեր ճնկեց. — Ուրտըրը կախաւ մը որսաց եւ զայն ծախեց. — Դայը կը յափշտակի ոչխարները երէ շունները չարսկապանն զանոնք. — Ճարտարապետը պակշտի մը պիտի կառուցանէ. — Յիսուս օրհնեց մանուկները. — Դուռն զիս չեւ անցնաւ բայց եւ քեզ կը անցնաւ. — Գրախմատը այն գիրքը առաւ եւ ուրիշ մը տուաւ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ԾԻԾԵՌՆԱԿԻՆ

Մարտն անցաւ, հասաւ Ապրիլ գեղեցիկ,

Հեռու աշխարհքէ եկաւ ծիծեռնիկ.

Դուն բարո՛վ եկար, գարնան կարագեա,

Բոյն չինողներու ամէնէ՛ն վարպետ:

Կռունկը թռաւ, գնաց վերելէն,

Սոխակն ալ փախաւ մեր պարտէզներէն.

Մէկ դո՛ւն մնացիր ճնճողներու հետ,

Սիրո՛ւն ծիծեռնիկ, գարնան կարագեա:

Պատուհանիս մօտ չինէ՛ քու բոյնը,

Անուշ ճուղով երգէ՛ գարունը.

Ձո՛ւ ամէ, հանէ՛ գեղեցիկ ձագեր

Եւ կեցիր մեր մօտ մինչեւ Սեպտեմբեր:

Ո. ՊՍԵՆԱՆԵՍԱՆ

Հրահանգ 170.— Յետագայ խօսքերուն մէջ հարցումներուն տեղ զրէ՛ք պատշաճ սեռի խնդիրներ վարի գոյականներէն:

Թուղնը (ի՞նչ բան) կը շինէ. — Լոյսը կը փարսկ (ի՞նչ բանը). — Յովնանն Միքիլ մկրտեց (զո՞վ). — Արեւին աստղաչափները հանգուցին (ի՞նչ բաները). — Մեղուն (ի՞նչ բան) կը շինէ. — Կառավարուիւնը կը պատժէ (զորո՞նք). — Քանաւան պակեց (զո՞վ):

Յիսուսը, ծիծեռնիկը, փերակ, բոյն, փեսան, խաւարը, յանգուստները:

Հրահանգ 171.— Որինակեցէ՛ք հետեւեալները:

Ես գիր գրեցի, ես աստ խօսեցայ, ես քեր կարդացի. — Մենք գիր գրեցինք, մենք աստ խօսեցանք, մենք քեր կարդացինք:

Դուն գիր գրեցիր, դուն աստ խօսեցար, դուն քեր կարդացիր.

— Դուք գիր գրեցիք, դուք աստ խօսեցաւ, քեր քեր կարդացիք:

Ան գիր գրեց, ան աստ խօսեցաւ, ան քեր կարդաց.

գիր գրեցին, անոնք աստ խօսեցան, անոնք քեր կարդացին:

Հրահանգ 172.— Վերի օրինակին պէս բերանացի խոնարհեցէ՛ք հետեւեալներուն անցիւ ժամանակը:

Վարդ ճնկել, դրամ շահիլ, ձուկ որսալ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԽԵԼՈՒՅ ԴԱԽԻԹ

Գեղի մը մէջ Խելօք Դաւիթ մը կար որուն ամէն մարդ կը դիմէր խելօք հարցնելու: Օր մը գեղացիներէն մէկուն կողմը դուրս մէջ խոթեր էր գլուխը ջուր խմելու համար, բայց ջուրը խմելէ յետոյ՝ գլուխը կը բռնուի դուրս մէջ: Գեղացին և դրացիները շատ կ'աշխատին որ կովուն գլուխը հանեն դուրսէն բայց անկարելի կ'ըլլայ: Այն ատեն Խելօք Դաւիթը կը կանչեն որպէսզի միջոցը գտնէ կովուն գլուխը ազատելու: Խելօք Դաւիթ կու գայ, և քիչ մը մտածելէ յետոյ՝ «Պէտք է կտրել գլուխը», կ'ըսէ: Գեղացիներն անմիջապէս կը մորթեն կովը, բայց ի՞նչ օգուտ որ կտրուած գլուխը նորէն կը մնայ դուրս մէջ: Խելօք Դաւիթ այս անգամ ալ կը վճռէ որ զոյրը կտարեն և՛ գլուխը դուրս հանեն:

Խօսակցութիւն. — Ի՞նչպիսի մէկն էր Խելօք Դաւիթ. — Իսկապէս Խելօք էր թէ հակառակը. — Իսկ գեղացիները... — Օր մը ի՞նչ պատահեցաւ գեղացիի մը կովուն եւ ի՞նչ ըրաւ Խելօք Դաւիթ. պատմեցէ՛ք:

Հրահանգ 173. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով բոլոր բայերը:

Հրահանգ 174. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ հարցումներուն տեղ դրէ՛ք պատշաճ ներգործական բայերը՝ վարի բայերէն ընտրելով:

Երախան կար (ի՞նչ կ'ընէ). — Ասում (ի՞նչ ըրաւ) ինչպէս. — Կազմարար գիրք (ի՞նչ կ'ընէ). — Արագիլը (ի՞նչ ըրաւ) օձը. — Փարսկայանը ջուր (ի՞նչ ըրաւ) ծաղիկներուն վրայ. — Երակը կայծեր (ի՞նչ կ'ընէ). — Չկնոսները վաղը ձուկ (ի՞նչ պիտի ընեն):
Կը կազմէ, յախշակեց, կ'արձակէ, կը ծծէ, պիտի որսան, սեղծեց, սրկեց:

Հրահանգ 175. — Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած բայերէն էականներն ու ներգործականները որոշելով գատ գատ գրեցէ՛ք:

Փայտը կը փառի եւ բոց կ'արտադրէ. — Չարէն հիւանդ է, պատուիս՝ ըրաւ. — Ես կ'աշխատեմ, դասերս կը սորվիմ. — Ձմեռ եկաւ, օդը ցուրտ էր հասաւ, մարգերը փակեցիք:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԹԻՐԵՆՈՒՆ ՈՒ ՄԱՆՈՒԿԸ

— Ըսէ՛ ինձի, Թիթի՛ս սիրուն թէ ինչերով դուն կ'ապրիս. Կը թուջրախ օրերն ի բուն, Ըսէ՛, ի՞նչպէս չես յոգնիր:

— Դաշտերուն մէջ կանառչ, քնքուշ, ես միշտ կ'ապրիմ համարձակ, Ծաղիկներուն բուրմունքն անուշ, Իմ կերակուրս է միակ:

Բայց իմ կեանքս, ո՛հ, շատ կարճ է,
Ան մէկ օրէն երկար չէ.
Բարբ՛ եղիր, մանուկ փոքրիկ,
Զիս մի՛ ձեռներ. խնայէ՛:

Հրահանգ 176. — Նախորդ հրահանգի բոլոր բայերուն թիւն ու դէմքը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 177. — Նոյն հրահանգի բայերուն գոյական կամ դերանուն տէր բայինքը որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումներով:

Հրահանգ 178. — Նոյն հրահանգի ներգործական բայերուն գոյական կամ դերանուն սևռի խնդիրները որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումներով:

Հրահանգ 179. — Նոյն հրահանգի էական բայերուն ստորոգելիները որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումներով:

Հրահանգ 180. — Օրինակեցէ՛ք հետեւեալները:
Ես գիր պիտի գրեմ, ես ձառ պիտի խօսիմ, ես քեր պիտի կարդամ. — Մենք գիր պիտի գրենք, մենք ձառ պիտի խօսիմք, մենք քեր պիտի կարդանք:

Դուն գիր պիտի գրես, դուն ձառ պիտի խօսիս, դուն քեր պիտի կարդաս. — Դո՛ւք գիր պիտի գրեք, դո՛ւք ձառ պիտի խօսիք, դո՛ւք քեր պիտի կարդաք:

Ան գիր պիտի գրէ, ան ձառ պիտի խօսի, ան քեր պիտի կարդայ. — Անոնք գիր պիտի գրեն, անոնք ձառ պիտի խօսին, անոնք քեր պիտի կարդան:

Հրահանգ 181. — Վերի օրինակին պէս բերանացի խոնարհեցէ՛ք հետեւեալներուն ապաւնի ժամանակը:
Ձոր խմել, դաս սորվիլ, ցուրտ աղալ:

ԴԱՍ.—ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

69. — Երբոր խօսքին մէջ գոյականին դիրքը կամ որեւէ պարագան հասկցնել ուզենք, պէտք կ'ունենանք անոր քով դնելու ուրիշ տեսակ բառ մը. օրինակ՝

Եթէ ըսենք «գիրքը դրի դարակ», որոշ խմաստ չի տար. հարկ է ըսել «գիրքը դրի դարակին վրայ» կամ «դարակին մէջ» կամ «դարակին քով» կամ «դարակին տակ»: Այս պարագային մէջ վրայ, մէջ, քով, տակ բառերը ցոյց կուտան թէ գիրքը դարակին ո՞րտեղը դրուած է:

70. — Այն բառերը որոնք անունի կամ դերանունի մը քով կը դրուին անոր գիրքը կամ որեւէ պարագան ճշտելու համար, կը կոչուին նախադրութիւն:

71. — Նախադրութիւններէն ոմանք իրենց քովի անունէն կամ դերանունէն առաջ կը դրուին և շատերը ետքը. օրինակ՝

Դեպի տուն, միմեզ դպրոց, մեզի հետ, ծառին շուրջ են:

Հարցարան. — Խօսքին մէջ գոյականին դիրքը կամ որ եւ է պարագան ի՞նչ կերպով կարելի է հասկցնել. օրինակով բացատրէ՛. — Ո՞ր բառերուն կ'ըսուի նախադրութիւն. — Նախադրութիւնները իրենց քովի գոյականէն առաջ կը դրուին թէ ետքը. օրինակներ տո՛ւր:

Հրահանգ 182. — Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած շեղագիր նախադրութիւնները ո՞ր բառերուն քով դրուած են, բերանացի օրոշեցէ՛ր:

Շիշին մէջ գինի կայ. — Մի՛ խօսիւր ինծի հետ. — Ծաղկներ բուսած են առուակին ետք. — Մշակը պտուկեցաւ ծառին տակ և մինչև շոյս քնացաւ. — Ռատորը դէպի անտառ ուղղեց քայլերը. — Սևանց փուռի վարդ չլլար. — Մենք իբրև Հայ պատկան եմք սիրելի մեր ազգը. — Մեզի համար գործ մը կա՞յ հոս. — Ընկերդ սիր՛ւ անձիդ պէս. — Մի՛ն սակոյսիս վար իջաւ, միտքն վեր ելաւ:

Հրահանգ 183. — Վերի հրահանգին նախադրութեանց ընկերացող բառերուն անուն կամ դերանուն ըլլալը օրոշեցէ՛ր բերանացի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՂԱԲԻՐԸ

Ի՞նչ անուշ ձայներ կը հնչեն

Մեր ծաղկաշատ սարերէն,

Ոգինքն են որ կ'մրմնջեն

Այդ սարերու վերեւէն:

Աղբիւրն է այն սեղ, լեռնածին,

Վճիտ աղբիւր կենարար.

Տե՛ս ի՞նչ հեշտիւ՝ լուսարացին

Կը գլորի լեռն ի վար:

Սրչալոյսի շողերն աղու

Կը ցոլցըլան անոր մէջ.

Եւ ալիքներն ալ իրարու

Կուտան համայններ անվերջ:

Հէ՛յ ջան աղբիւր, քու հայրենի

Ծարաւ տղոց զովաբեր,

Քու ակըդ թո՛ղ օրհնեալ լինի

Ու ծաղկաշատ՝ քու ալիեր:

ԱՂԱԲԻՐ

Հրահանգ 184. — Օրինակեցէ՛ր հետեւեալ բառերը, ստորագծելով նախադրութիւնները:

Քաղաքին մօտ, անոնց հանդիպ, այժիս առջեւ, պատին ետեւ, ձուլի նման, ձեզի չափ, առանց հացի, ձաշին ետք, լեռն իսկաւ, դեպի դաշտ, ինծի հետ, տեղին դիմ, ծովին անդին, քացի քեզի, անկէ գաւ, միմեզ երկինք, հօդ համար:

Հրահանգ 185. — Վերի նախադրութիւններուն ընկերացող բառերուն գոյական կամ դերանուն, հոլովեալ կամ անհոլով ըլլալը եւ գոյականներուն յօդերը օրոշեցէ՛ր բերանացի:

Հրահանգ 186. — Օրինակեցէ՛ր հետեւեալները: Դուն գի՛ր գի՛ր, դուն ձա՛ն խօսե, դուն քե՛ր քաղաքի: Դո՛ւ գի՛ր գի՛ր, դո՛ւ ձա՛ն խօսեցի, դո՛ւ քե՛ր քաղաքի: Մենք գի՛ր գի՛ր, մենք ձա՛ն խօսեմք, մենք քե՛ր քաղաքի:

Հրահանգ 187. — Վերի օրինակներուն պէս բերանացի խօսքներէ՛ր հետեւեալներուն հրահանգական եղանակը: ճրագ վառել, վար ծով, շաք լուս:

ԴԱՍ.—ՄԱԿԲԱՅ

72.—Երբոր խօսքին մէջ բային գործողութեան ինչ-պէս, երբ, ո՞ր, ի՞նչ չափով կատարուելու պարագան հասկնել ուղենք, հարկ կ'ըլլայ ուրիշ տեսակ բառեր գործածել. օրինակ՝

Տիգրան մեկնեցաւ.—ե՞րբ.—Տիգրան երեկ մեկ-նեցաւ.

Պատը փաւ,—ի՞նչպէս.—Պատը յանկարծ փաւ.

Ես անօթեցայ,—ի՞նչքան.—Ես շատ անօթեցայ.

Եկո՛ւր կեցի՛ր,—ո՞ր.—Հոս եկու, լեկիդի կեցիր:

Այս խօսքերուն մէջ երեկ, յանկարծ, շատ, հոս, մեկդի բառերը իրենց քովի բայերուն զանազան պարագաները ցոյց կուտան:

73.—Այն բառերը որոնք բայերուն քով գրուելով կը ճշտեն գործողութեան ժամանակը, եղանակը, տեղը, չափը կամ ուրիշ պարագան, մակրայ կը կոչուին:

Հարցարան. — Խօսքին մէջ բային գործողութեան պարագան ի՞նչ կերպով կարելի է հասկնել, օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ՛. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի մակրայ:

Հրահանգ 188. — Յետագայ խօսքերուն մէջ շեղագիր բառերէն որո՞նք ամական են, որո՞նք մակրայ, որոշեցէ՛ր բերանացի:

Փոքրիկ Արամ ուշ պառկեցաւ, **կանուխ** ելաւ. — **Սիրուն** Նուարդ **քիչ** կը խօսի, **շատ** կ'աշխատի. — **Ուռուցիչը սաստիկ** պատեց **ըմբօստ** աշակերտները. — **Քարի տղան միշտ** կը գոլուի, **երբեք** չի յանդիմանուիր. — **Քաջ** զինուորները **ուժգին** կը հնչեցնէին փողերը. — **Միքի** անկերը **յամբարար** առաջացան. **կատաղի** փորորիկ մը փորար **մէկէն**. յորդ անձրեւ մը սկսաւ **խկոյն**. — **Մենք բոլորովին** քրչեցանք եւ անմիջապէս փախանք. — **Հոս ու հոն** դալար ծառեր կ'երեւնային **հեռուանց**. — **Խենդուկ** Արսէն **երբեմն** կը խնդար, **յանախ** կուրար. — **Ընդարձակ** սրահը **պերճօրէն** կահաւորեցին. — **Բաւերը որոշակի** արտասանեցէ՛ք:

Հրահանգ 189. — Վերի հրահանգին բայերը որոշեցէ՛ր բերանացի:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ԴԱՅԼՆ ՈՒ ԳԱՌՆՈՒԷԸ

Ոչխարները փարախին մեջ ապանով կեցած էին: Սովալլուկ գայ մը եկաւ եւ փարախին շուրջ սկսաւ

դառնալ, պտտիլ: Անփորձ գառնուկ մը ներսէն գայլը տեսնելով՝ հարցուց անոր. «— Ի՞նչ կը փնտռես այստեղ. — Թարմ խոտ, պատառխանեց գայլը, ես քիչով գոհացող եմ. — Եթէ այդպէս է, ըսաւ գառնուկը, ես ալ գամ, իրարու հետ եղբոր պէս ապրինք եւ միասին ճարակինք»: Այս ըսելով գառնուկը ցատքեց փարախէն դուրս ուր գայլը զինք գիշատեց անմիջապէս:

Խօսակցութիւն. — Ոչխարներն ո՞ր կեցած էին. — Ի՞նչ է փարախը. — Ի՞նչ ըրաւ գայլը. — Գառնուկը ի՞նչ հարցուց գայլ-փարախը. — Ի՞նչ պատասխանեց գայլը. — Գայլը խոտակե՞ր է. — Գառնուկը ի՞նչ ըսաւ եւ ի՞նչ ըրաւ. — Յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ. — Ինչո՞ւ համար խաբուեցաւ գառնուկը:

Հրահանգ 190. — Օրինակեցէ՛ր վերի հատուածը եւ շեղագիր բառերէն նախադրութիւնները մէկ զիծով, մակրայները երկու զիծով ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 191. — Օրինակեցէ՛ր հետեւեալները:

Թի՛ք որ ես գիր գրեմ, քի՛ք որ ես ձառ խօսիմ, քի՛ք որ ես քերք կարդամ. — Թի՛ք որ մենք գիր գրենք, քի՛ք որ մենք ձառ խօսինք, քի՛ք որ մենք քերք կարդանք:

Թի՛ք որ դուն գիր գրես, քի՛ք որ դուն ձառ խօսես, քի՛ք որ դուն քերք կարդաս. — Թի՛ք որ դո՛ւք գիր գրէք, քի՛ք որ դո՛ւք ձառ խօսիք, քի՛ք որ դո՛ւք քերք կարդաք:

Թի՛ք որ ան գիր գրի, քի՛ք որ ան ձառ խօսի, քի՛ք որ ան քերք կարդայ. — Թի՛ք որ անոնք գիր գրեն, քի՛ք որ անոնք ձառ խօսին, քի՛ք որ անոնք քերք կարդան:

Հրահանգ 192. — Վերի օրինակներուն պէս բերանացի խոնարհեցէ՛ք հետեւեալներուն ստորագասական ներկան:

Շենք շինել, շաւ ապրիլ, կարօքը հոգալ:

ԴԱՍ.—ՇԱՂԿԱՊ ԵՒ ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

74.—Երկու բառեր կամ երկու խօսքեր իրարու կապելու համար կը գործածուին ուրիշ տեսակ բառեր որ կը կոչուին շաղկապ. օրինակ՝

Ոսկին եւ արծաթը մետաղ են, բայց ոսկին թանկազին է:

Այս խօսքերուն մէջ եւ, բայց շաղկապ են. եւ իրարու կապած է երկու բառեր. բայց՝ երկու խօսքեր:

75.—Կան մասնաւոր բառեր ալ որ ցաւ, վախ, ուրախութիւն, կամ որ և է յուզում յայտնելու կը ծառայեն եւ ձայնարկութիւն կը կոչուին. օրինակ՝

Ա՛հ, ի՛նչքան քաղցր է կեանքը, բայց, աւա՛ղ, չառ կարճ է:

Այս խօսքերուն մէջ ա՛հ, աւա՛ղ ձայնարկութիւն են:

Հարցարան. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի շաղկապ. օրինակներ տո՛ւր եւ քացատրէ՛. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի ձայնարկութիւն. օրինակներ տո՛ւր:

Հրահանգ 193. — Բերանացի որոշեցէ՛ք թէ հետեւեալ խօսքերուն շեղագիր շաղկապներէն որո՞նք բառեր կը միացնեն, որո՞նք խօսքեր:

Աշխատաստի տղան կը վարձատրուի, **խալ** ծոյր կը պատժուի. — Արդարութիւնը ոչ **կամ** կանուխ երեւան կուգայ. — Մարմինը ստող պահէ **որ** մեքով ալ ստող ըլլաս. — Պատուէ՛ հայրդ **ու** մայրդ, **վասն** զի անոնք ինչի կեանք տրին. — Գո՛հ եղիր վիճակդ **եթէ** կ'ուզես երջանիկ ըլլալ. — Ծառերը կը ծաղկին **եւ** կը կանաչանան **երբ** օգոստոսը գալ:

Հրահանգ 194 — Յետագայ խօսքերուն պակասները լրացուցէ՛ք վարի նախադրութիւններէն յարմարներով:

Չուկերը կ'ապրին ջուրին . . . , մարդիկ կ'ապրին ցամաքի . . .
— Նաւը կը սուսար . . . ևսահանգիստ. — Ի՛նչ քաղցրութիւն կայ կասութիւն եւ շունի . . . — Կատրը կեցաւ դրան . . . — Յոռեկին . . . գիշեր կուգայ. — Յօղը կը վայլի մարգարիտի . . . — Պետրոս ծառին . . . ինկաւ:

Միջեւ, նման, վրայ, ետք, վար, աղբ, մեք, դեպի:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ՀԱՅՈՑ ԳԻՐԸ

Գեղամ ու Վահրամ զպրոցին մէջ կը խօսակցէին: — Գիտե՞ս Վահրամ, ըսաւ Գեղամ, թէ ո՞վ գտած է մեր լեզուին գիրերը: — Ո՛չ: — Ես գիտեմ. ուսուցիչն ըսաւ թէ Ս.

Սահակ Հայրապետը և Ս. Մեսրոպ վարդապետը գտած են մեր լեզուին գիրերը: Եթէ գիր չունենայինք, պիտի չկրնայինք հայերէն գրել, կարդալ: Ուսուցիչն ըսաւ նաեւ թէ աղայ մը երբ գրել կարդալ սորվի, ամէնէն առաջ պէտք է որ ճանչնայ մեր տառերուն հեղինակները և երախտագիտութեամբ յիշէ անոնց անունը:

Խօսակցութիւն. — Ո՞վ գտաւ Հայոց գիրը. — Առանց գիրի ի՞նչ վիճակ կ'ունենայինք. — Տղաք ի՛նչ պարտին հայ տառերու հեղինակներուն հանդէպ:

Հրահանգ 195. — Օրինակեցէ՛ք յետագայ խօսքերը, ստորագծելով ձայնարկութիւնները:

Ո՛հ, շատ սրտու եմ. — Ա՛խ, ցաւես մի՛ քրքր. — Օ՛հ, յառաջ փայտեցի. — Ափսո՛ս, պատեհութիւնը կորսնցուցի. — Բի՛ւթ, գեշ կը հոգի. — Ա՛յ, սոսկալի բան է. — Հօ՛, եզե՛րս, փայտեցի. — Գո՛հ, փրուէ ծիծեռնակ, հետաքի՛ւր, բոխ՛ւր արագ:

Հրահանգ 196. — Լրացուցէ՛ք յետագայ խօսքերը, վարի մակբայներէն յարմարները դնելով:

Ժամանակը . . . կ'անցնի. — Փիղը . . . կ'ապրի. — Սուս մի՛ խօսիք . . . — Աստուած . . . անկաշ կ. — Բարի անունը . . . կը տեսի. — Ընկերդ . . . փրկ. — Չար ընկերներդ . . . կեցիք. — Նախ խորհի՛ր . . . գործ. — Անի փաղ . . . կործանած է. — Ամերիկացիները . . . կը ձարկորդեն. — Առիծը . . . կը մոռնի:

Ամենեւին, յաճախ, յախտան, ապա, ամենուրեք, հեռու, սքրտովի, շատեց, արագորհ, անկողար, երկար:

Օրինակ. — Ժամանակը արագորհ կ'անցնի:

Հրահանգ 197. — Հետեւեալ խօսքերը լրացուցէք վարի բառերէն յարմար շարկապներով:

Վագրը . . . առիւծը գիշացի կենդանիներ են. — Օձը աղուն է . . . սարեակը՝ քոյուն. — Չուրը կը սառի . . . օդը ցուրտ ըլլայ. — Պառկեցայ . . . հիւանդ եմ. — . . . ուսումը կը սիրեմ, պարտի աշխատիւն. — Յանգամ զործեցի . . . պիտի պատժուի. — Պէտք է որ անձրեւէ . . . բոյսերը աճին. — Ագահը . . . հարուստ է, . . . չի վայելէ:

Երբոր, ուրեմն, իսկ, եւ, որպէսզի, որովհետեւ, երբ, բայց, քեպէսէւ:

Հրահանգ 198. — Յետագայ խօսքերուն պարունակած բառերուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի:

Վարդն ու շուշանը քաղցրաբոյր ծաղիկներ են. — Պրուսայի մեջ ջերմուկներ կան. — Մենք երեք կարողիկոս ունինք. — Դո՛ւն քեզի օգնէ. ուրիշին մի՛ վստահիր. — Վա՛յ, զոռիս կը ցաւի. — Չմեռն անցաւ բայց ցուրտ է քանակին. — Ես վաղը Գարաշիս պիտի երթամ քանի որ զործ ունիմ հոն. — Վահրամ ու Նիկոլայի զարմար է սեփական. — Ո՛հ, շատ կը ցաւիմ այդ արկածին վրայ. — Այս աղջիկը չարամի է. վարժուիմ հանկէ զիմ երկրորդ դասարանէն. — Արեւիկա իր կատարին հետ կը խաղար. կատուն յանկարծ մանկոտեց անոր ձեռքը. — Այն յետեւ քան ինչ գիշեր հաստատեալ են. — Արիարար կոռնցան հայրենիքին համար:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԶԵՄ ԳԻՏՆԵՐ ԻՆԶՈՒՐ

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ ձմեռուան օրը
կը յիշեմ ես միշտ իմ խեղճ եղբայրը,
կը խորհիմ, արդեօք չունի՞ ան կարիք,
Հաց, միս, եղ ու փայտ, ունի՞ ան մուշտակ,
Ամուր է տունը, տանիքը չէ՞ ծակ . . .
Ու այսպէս ես միշտ ձմեռուան օրը
Միտքս կը բերեմ իմ խեղճ եղբայրը:

ԳԱՄԱՌԱՅԻՆ ԳԱԹԻՊԱՆ

ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

76. — Որ՛ե է խօսք որ ամբողջ իմաստ մը կուտայ,
կը կոչուի նախադասութիւն. օրինակ՝

Ժամանակը դրամ է:

Մերոպ գտաւ Հայոց գիրը:

Ատենք զատ զատ երկու նախադասութիւններ են:

77. — Խօսքի մը մէջ միջնադի նախադասութիւն կայ
որչափ որ ղեկավար բայ կայ. օրինակ՝

Շերամը թռիթի տերեւներով կը անանի եւ կը մա-

նէ իր խողակը որմէ մետաքս կը պատրաստուի:
Այս խօսքին մէջ երեք բայ կայ. կը անանի, կը
մանէ, կը պատրաստուի. ուրեմն երեք նախադասութիւն
կայ, որոնք են.

Ա. Շերամը թռիթի տերեւներով կը անանի.

Բ. Եւ կը մանէ իր խողակը.

Գ. Որմէ մետաքս կը պատրաստուի:

Հարցարան. — Ի՞նչ է նախադասութիւնը, օրինակներ տո՛ւր.
— Խօսքի մը պարունակած նախադասութեանց թիւը ի՞նչպէս կ'որոշուի. — Սրբնակով մը բացատրէ՛:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԺՐԱՅԱՆ ՄԱՆՈՒԿԸ

Մանուկ մը պատուհանին առջեւ կը պատրաստէր
իր դասերը, մինչ փայտուն արեւը դուրսէն զինք կը
հրաւիրէր ու կ'ըսէր. «Բաւական չէ՞ կարդացածդ, ոտ-
քի՛ ել, սկսէ՛ խօղերդ»: Տղան պատասխանեց արեւին.
«Ո՛հ, պայծա՛ռ արեւիկ, հիմա խաղալու միջոց չունիմ,
պէտք է որ առաջ դասերս պատրաստեմ»: — Պատու-
հանին տակ, ծառին վրայ սիրուն թռչնիկը կ'երգէր ու

միշտ այսպէս կ'ըսէր. «Բաւական չէ՞ կարդացածդ, ոտքի ելիր, սկսէ՛ խաղերդ»։ Մանուկը թռչնիկին այ պատասխան տուաւ. «Ո՛հ, սիրո՛ւն թռչնիկ, հիմա խաղալու միջոց չունիմ, թո՛ղ որ դասերս վերջացնեմ»։

Մանուկը կարդաց ու գրեց, բոլոր գործերը աւարտեց, գիրքերը ժողվեց, դարակլին մէջ դրաւ. ապա դէպի պարտէզ վաղեց ուրախ գուարթ և համարձակ ձայնով գոչեց. «Ո՞վ է զիս հրաւիրողը»։ Արեգակն այն ատեն անոր համար աւելի գեղեցիկ կը փայլէր, փոքրիկ թռչունը աւելի զմայելի կ'երգէր։

Խօսակցութիւն. — Մանուկ մը ինչո՞վ կը գրադէր. — Արեւն ի՞նչ ըսաւ իրեն. — Մանուկն ի՞նչ պատասխանեց. — Թռչնիկն ի՞նչ ըսաւ իրեն. — Մանուկը ի՞նչ պատասխան տուաւ. — Մանուկը երբ դասերը վերջացուց, ի՞նչ ըրաւ. — Ի՞նչպիսի մանուկ մըն էր այս. — Ո՞րն աւելի նախապատիւ է, դասը թէ խաղը։

Հրահանգ 199. — Օրինակեցէ՛ք վերի ընթերցուածը, հիմաւոր բայերն ստորագծելով եւ նախադասութիւններն իրարմէ զատելով ուղղահայեաց գիծերով։

Հրահանգ 200. — Մէյ մէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք յետագայ գոյականներով։

Գործաւոր, աղանակ, կարիւն, շուշան, կառք։

Օրինակ. — Գործաւորը կ'աշխատի օրն ի բուն։

Հրահանգ 201. — Մէյ մէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք յետագայ բայերով։

Ծագեցաւ, կը խաղար, պիտի ննչէ, կը սերմանէր։

ԴԱՍ.—ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԷԱԿԱՆ ԵՒ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍԵՐԸ

78. — Նախադասութիւն մը առնուազն պէտք է որ պարունակէ երկու էական բառեր. *սէր բայի և բայ*։

Առանց ասոնց խօսք չի կազմուիր։

79. — Նախադասութեան մէջ գտնուած միւս բառերը տէր բայիին կամ բային իմաստը լրացնելու կը ծառայեն և կը կոչուին անոնց յրացուցիչները. օրինակ՝

վարդապետը եկաւ։

Ծերունի վարդապետը երէկ եկաւ։

Վանքին ծերունի վարդապետը երէկ գիւղէն եկաւ։

Այս երեք նախադասութեան մը միայն էական մասերը. բունակէ նախադասութեան մը միայն էական մասերը. *սէր բայի և բայ*. նոյն նախադասութիւնը երկրորդին և երրորդին մէջ ընդլայնուած է լրացուցիչ բառերով. այսպէս՝

Վանքիւն, ծերունի բառերը լրացուցիչն են վարդապետը եւ թակային։

Երէկ, գիւղիւն բառերը լրացուցիչն են եկաւ բային։

80. — Տէր բային երբոր անձնական դերանուն է, չափ անգամ յայտնի չի դուրի. օրինակ՝

Երգեցէ՛ք, փոխանակ ըսելու՝ դուք երգեցէ՛ք։

Հաց կերայ, փոխանակ ըսելու՝ ես հաց կերայ։

Այս նախադասութեանց մէջ դուք, ես դերանուն տէր բայինը զօրութեամբ կ'իմացուին։

Հարցարան. — Նախադասութիւն մը առնուազն քանի՞ բառ պարունակելու է. — Նախադասութեան միւս բառերը ի՞նչ պաշտօն ունին, ի՞նչ կը կոչուին. — Օրինակներ տո՛ւր եւ բացատրէ՛. — Ո՞ր տեսակ տէր բայինը կընան յայտնի չգրուի. օրինակներով բացատրէ՛։

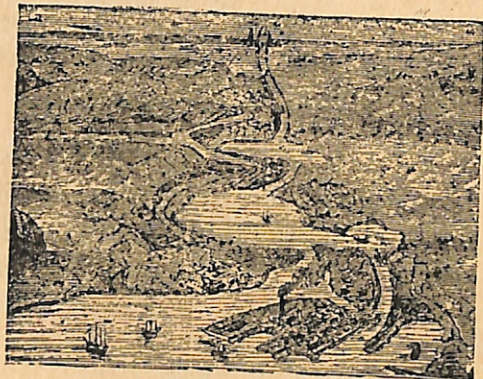
Հրահանգ 202. — Որոշեցէ՛ք բերանացի հետագայ նախա-
դասութեանց էական մասերը (տէր բայի եւ բայ):

Անձրեւ եկաւ. — Կառապանը կը մտնակէ ձիւն. — Ծոյլ երուանդ
շաւ կը փնակայ. — Պարտեզին ծառը պիտի չորնայ. — Մենք գիւղը կը
բնակիմք. — Ծովը շաւ խորունկ է. — Դուն միշտ կը խնդաս. — Լեռները
բարձր են. — Անքիւ ձուկեր կան ծովերուն մէջ:

Հրահանգ 203. — Վերի նախադասութեանց մէջ լրացուցիչի
պաշտօն ունեցող բառերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 204. — Յետագայ նախադասութեանց մէջ զօրու-
թեամբ իմացուած դերանուն տէր բայինքը գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք:

Շաւ դրամ ունիմ. — Դասը սորվեցա՛ւ. — Կառնով մեկնեցաւ. —
Ուրախ ըլլամք. — Յոգներ եմ. — Ինծի՛ եկիք:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԱՌՈՒՍԱՆԸ

«Միրո՛ւն առուակ, ինչո՞ւ այդպէս
Ձորերն ի վար դուն կը չտապես.
Ճամբայիդ կէսն ըրիր արդէն,

Իրիկուան կայ դեռ շատ ատեն.
Ո՛հ, չե՞ս սիրեր խաղ ու բերկրանք,
Պահ մը կեցիր, հետդ խաղանք»:

Առուակն ըսաւ ձորին մէջէն.
«Խաղ ու բերկրանք ինձ համար չեն.
Ինձ կը սպասեն անթիւ գործեր,
Ձիս խաղալու դուն մի՛ փորձեր:
Ժամանակն է շատ թանկագին,
Պէտք է փորձել եռանդագին»:

«Ինձ կը սպասեն քիչ մը հեռուն
Մեծ անիւներ ջաղացներուն,
Թօշնած խոտը, թոռմած ծաղիկ
Ախ կը քաշեն ջուրիս գովիկ.
Գառնուկներու ծարաւ խումբեր
Ձուր կը խնդրեն շուտ, անհամբեր»:

«Ձուր կը խնդրեն առատաբար
Լուացարարն ու խոհարար.
Այս ամէնուն պէտք է հարկաւ
Ժամանակին հասնիմ կարգաւ.
Մնաս բարո՛ւ, աղնի՛ւ աղայ,
Մինչեւ ծովը ինձ շատ գործ կայ»:

ԱՌՈԳԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Շեշտ (') Պարոյկ (°) Էրկար (')

Կ Է Տ Ե Ր

Ստորակէտ (,)
Բուժ (°)
Միջակէտ (•)
Վերջակէտ (:)

ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐՈՒ ՊԱՏԿԵՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՁԵՒ

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղ. եւ Հայց.	Վարդ	Վարդեր
Սեռ. եւ Տրակ.	Վարդի	Վարդերու
Բացառ.	Վարդէ	Վարդերէ
Գործիակ.	Վարդով	Վարդերով

ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՁԵՒԵՐ

Ա. ՁԵՒ

Ուղ. եւ Հայց.	Ծով	Ծովեր
Սեռ. եւ Տրակ.	Ծովու	Ծովերու
Բացառ.	Ծովէ	Ծովերէ
Գործիակ.	Ծովով	Ծովերով

Բ. ՁԵՒ

Ուղ. եւ Հայց.	Գիտութիւն	Գիտութիւններ
Սեռ. եւ Տրակ.	Գիտութեան	Գիտութեաներու
Բացառ.	Գիտութենէ	Գիտութեաներէ
Գործիակ.	Գիտութիւնով կամ գիտութեամբ	Գիտութեաներով

Գ. ՁԵՒ

Ուղ. եւ Հայց.	Օր	Օրեր
Սեռ. եւ Տրակ.	Օրուան	Օրերու
Բացառ.	Օրէ , օրուքէ	Օրերէ
Գործիակ.	Օրով	Օրերով

Ա. ԼՅՈՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԵԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

	Ներկայ	Յոգնակի
Ա. Դեմք	Ես կը գրեմ	Մենք կը գրենք
Բ. »	Դուն կը գրես	Դուք կը գրէք
Գ. »	Ան կը գրէ	Անոնք կը գրեն

Անցեալ անկասար

Ա. Դեմք	Ես կը գրէի	Մենք կը գրէինք
Բ. »	Դուն կը գրէիր	Դուք կը գրէիք
Գ. »	Ան կը գրէր	Անոնք կը գրէին

Անցեալ կասարեալ

Ա. Դեմք	Ես գրեցի	Մենք գրեցինք
Բ. »	Դուն գրեցիր	Դուք գրեցիք
Գ. »	Ան գրեց	Անոնք գրեցին

Բացարձակ ապառնի

Ա. Դեմք	Ես պիտի գրեմ	Մենք պիտի գրենք
Բ. »	Դուն պիտի գրես	Դուք պիտի գրէք
Գ. »	Ան պիտի գրէ	Անոնք պիտի գրեն

Անկասար ապառնի

Ա. Դեմք	Ես պիտի գրէի	Մենք պիտի գրէինք
Բ. »	Դուն պիտի գրէիր	Դուք պիտի գրէիք
Գ. »	Ան պիտի գրէր	Անոնք պիտի գրէին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

	Յոգնակի	Յոգնակի
Ա. Դեմք	—	Մենք գրենք
Բ. »	Դուն գրէ	Դուք գրեցէք

ՍՏՈՐԱԴԱՍՏԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

	Ներկայ	
Ա. Դեմք	Ես գրեմ	Մենք գրենք
Բ. »	Դուն գրես	Դուք գրէք
Գ. »	Ան գրէ	Անոնք գրեն

Անկասար

Ա. Դեմք	Ես գրէի	Մենք գրէինք
Բ. »	Դուն գրէիր	Դուք գրէիք
Գ. »	Ան գրէր	Անոնք գրէին

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անեղեւոյթ

Գրել

Ներկայ ընդունելութիւն

Գրող

Անցեալ ընդունելութիւն

Գրած , գրեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Գրելիք , գրելու

Բ. ԼՅՈՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԻԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍՍՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Սզակի	Յոգնակի
Ա. Դեմք Ես կը խօսիմ	Մենք կը խօսինք
Բ. » Դուն կը խօսիս	Դուք կը խօսիք
Գ. » Ան կը խօսի	Անոնք կը խօսին

Անցեալ անկասար

Ա. Դեմք Ես կը խօսէի	Մենք կը խօսէինք
Բ. » Դուն կը խօսէիր	Դուք կը խօսէիք
Գ. » Ան կը խօսէր	Անոնք կը խօսէին

Անցեալ կասարեալ

Ա. Դեմք Ես խօսեցայ	Մենք խօսեցանք
Բ. » Դուն խօսեցար	Դուք խօսեցաք
Գ. » Ան խօսեցաւ	Անոնք խօսեցան

Բացարձակ ապառնի

Ա. Դեմք Ես պիտի խօսիմ	Մենք պիտի խօսինք
Բ. » Դուն պիտի խօսիս	Դուք պիտի խօսիք
Գ. » Ան պիտի խօսի	Անոնք պիտի խօսին

Անկասար ապառնի

Ա. Դեմք Ես պիտի խօսէի	Մենք պիտի խօսէինք
Բ. » Դուն պիտի խօսէիր	Դուք պիտի խօսէիք
Գ. » Ան պիտի խօսէր	Անոնք պիտի խօսէին

ՀՐՈՄԱՅՈՎԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սզակի

Յոգնակի

Ա. Դեմք	—	Մենք խօսինք
Բ. »	Դուն խօսէ	Դուք խօսեցէք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. Դեմք	Ես խօսիմ	Մենք խօսինք
Բ. »	Դուն խօսիս	Դուք խօսիք
Գ. »	Ան խօսի	Անոնք խօսին

Անկասար

Ա. Դեմք	Ես խօսէի	Մենք խօսէինք
Բ. »	Դուն խօսէիր	Դուք խօսէիք
Գ. »	Ան խօսէր	Անոնք խօսէին

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Աներեւոյթ

Խօսիլ

Ներկայ ընդունելութիւն

Խօսող

Անցեալ ընդունելութիւն

Խօսած, խօսեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Խօսելիք, խօսելու

Գ. ԼՇՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԴԱԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍՍՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Նշանակի	Յոգնակի
Ա. Դեմք Ես կը կարդամ	Մենք կը կարդանք
Բ. » Դուն կը կարդաս	Դուք կը կարդաք
Գ. » Ան կը կարդայ	Անոնք կը կարդան

Անցեալ անկասար

Ա. Դեմք Ես կը կարդայի	Մենք կը կարդայինք
Բ. » Դուն կը կարդայիր	Դուք կը կարդայիք
Գ. » Ան կը կարդար	Անոնք կը կարդային

Անցեալ կասարեալ

Ա. Դեմք Ես կարդացի	Մենք կարդացինք
Բ. » Դուն կարդացիր	Դուք կարդացիք
Գ. » Ան կարդաց	Անոնք կարդացին

Բացարձակ ապառնի

Ա. Դեմք Ես պիտի կարդամ	Մենք պիտի կարդանք
Բ. » Դուն պիտի կարդաս	Դուք պիտի կարդաք
Գ. » Ան պիտի կարդա	Անոնք պիտի կարդան

Անկասար ապառնի

Ա. Դեմք Ես պիտի կարդայի	Մենք պիտի կարդայինք
Բ. » Դուն պիտի կարդայիր	Դուք պիտի կարդայիք
Գ. » Ան պիտի կարդար	Անոնք պիտի կարդային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Նշանակի

Յոգնակի

Ա. Դեմք —	Մենք կարդանք
Բ. » Դուն կարդա	Դուք կարդացեք

ՍՏՈՐԱԴՍՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Ա. Դեմք Ես կարդամ	Մենք կարդանք
Բ. » Դուն կարդաս	Դուք կարդաք
Գ. » Ան կարդա	Անոնք կարդան

Անկասար

Ա. Դեմք Ես կարդայի	Մենք կարդայինք
Բ. » Դուն կարդայիր	Դուք կարդայիք
Գ. » Ան կարդար	Անոնք կարդային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անեքեւոյ

Կարդալ

Ներկայ ընդունելութիւն

Կարդացող

Անցեալ ընդունելութիւն

Կարդացած, կարդացեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Կարդալիք, կարդալու

ՅԱՆԿ ԴԱՍԵՐՈՒ

	Էջ
Հեզուին տարրերը	8
Ձայնաւոր և բաղաձայն տաւեր	10
Խօսք և իր կազմութիւնը	12
Խօսքին ուղղագրութիւնը	14
Անուն կամ գոյական և ածական	16
Յատուկ և հասարակ անուն	20
Գոյականին յօդը	22
Գոյականին թիւը	24
Գոյականին հոլովը	26
Հոլովման սովորական ձեւը	28
Դերանուն	32
Անձնական դերանուն	34
Դերանուններու հոլովումը	36
Որակական ածական	38
Թուական ածական	40
Ցուցական ածական	42
Անորոշ ածական	44
Բայ	48
Տէր բայի կամ ենթակայ	50
Բային թիւը	52
Բային դէմքը	54
Բային ժամանակը	56
Բային խոնարհումը	58
ԵՄ բային խոնարհումը	60
Էական բայ և ստորոգելի	62
Ներգործական բայ և սեռի խնդիր	64

Նախադրութիւն	68
Մակբայ	70
Շաղկապ և ձայնարկութիւն	72
Նախադասութիւն	75
Նախադասութեան էական և լրացուցիչ մասերը	77
Առողջանական նշաններ	80
Հորովումներու պատկեր	81
Ա. լծորդութիւն.—ԳՐԵԼ բային խոնարհումը	82
Բ. լծորդութիւն.—ԽՕՍԻԼ բային խոնարհումը	84
Գ. լծորդութիւն.—ԿԱՐԴԱԼ բային խոնարհումը	86

ՑԱՆԿ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ

Բարի աշակերտը (պատկերազարդ)	Էջ 9
Ագնիւ ընկերը (»)	11
Այխատութիւնը (»)	15
Մեր դաստորահը (»)	17
Ձին և էշը	19
Իմ ընտանիքս (»)	21
Իմ փարախս (»)	25
Հասկաքաղ աղջիկը (»)	29
Մատերը	31
Բարի զաւակ մը (»)	33
Պառլոս մը (»)	39
Մեր դպրոցը	41
Անձրեւոտ օր մը (»)	45
Մուկն ու ձին	47
Պարտիզպանը (»)	49
Ջապէշն ու Ֆիտէլը (»)	53
Երկու մեղունները (»)	57
Ազնաւն ու աղուէսը (»)	63
Խելօք Դաւիթ	66
Դայնն ու զառնուկը (»)	71
Հայոց գիրը (»)	73
Ժրաջան մանուկը	75

ՅԱՆԿ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

	Էջ
Թէեւ պզտիկ եմ	13
Սիրածներս	18
Փոքրիկ ապուշը (պատկերազարդ)	23
Փոքրիկ քոյրերը (»)	27
Երբոր մանկիկ ենք	30
Վարդարայր ծղօտը	35
Աղջիկն ու թռչնիկը (պատկերազարդ)	37
Նարինջը (»)	43
Ծաղիկներուն քունը	46
Մարտ	51
Բարձիկը	55
Նաւը (պատկերազարդ)	59
Ծիծեռնակին	65
Մանուկն ու թիթեռը (պատկերազարդ)	67
Հայրենի աղբիւրը	69
Չեմ գիտեր ինչու	74
Առուակը (պատկերազարդ)	78

2012483

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0061706

ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ

Զափամհրջսւր թիւ 20

Կ. ՊՈԼԻՍ

Դագանճեան Յ.	—	Նոր Քերականութիւն արդի	
		Հայերէն լեզուի, Տարր.	3.
»		Նոյն, Միջին Դասընթացք	6.
»		» Բարձր.	7.
Պէտիկեան Ա. Կ.	—	Աշխարհ. Գործնական Գե-	
		րականութիւն, Ա. չրջան	2.
»		Նոյն, Բ. չրջան	2.
Դուրեան Ե. Արք.	—	Բառագիտութիւն կամ ու թ	
		մատուց լանի հայ. քերա-	
		կանութեան (գրար.)	5.
»	»	» Ընթացք ի գրոց բարբառ.	
		Ա. տարի	5.
»	»	» Նոյն, Բ. տարի	7.
Դախանճեան Ս.	—	Բառարան Հայկազնեան լեզ-	
		ուի, գրութարէ աշխարհա-	
		բար, լաթ. 40, կաշի	45.
Նազարեան Թ.	—	Հաւաքածոյ ընտիր գրուած.	10.
Դարագաշ-Դուրգին.	—	Ճաշակ ուկեղէն դպրու-	
		թեան, Ա. Բ. հար.	20.
Նուպարեան Մ.	—	Առձեռն Ֆրանս-Հայ. բա-	
		ռարան, ըստ կազմի 25, 27, 30.	

ՔԻՉ ՕՐԷՆ ՄԱՄԼՈՅ ՊԻՏՆ ՅԱՆԶՆՈՒԻ

Ընդարձակ Նամականի ընտանեկան-տուեարական և
առձեռն տամարակալութիւն